

· H É L O Ï S E ·
COL·LOQUE INTERNATIONAL
COL·LOQUI INTERNACIONAL
IEC, Barcelona, 7- 9. II. 2019

PEDAGOGIES DE LA DEMOCRÀCIA I LA RESISTÈNCIA A
L'EUROPA DEL SEGLE XX I FINS AVUI
PÉDAGOGIES DE LA DÉMOCRATIE ET DE LA RÉSISTANCE EN
EUROPE AU XXème SIÈCLE ET AUJOURD'HUI

Resums de les comunicacions i de les experiències
Résumés des communications et des expériences

Dossier de treball, febrer 2019 / Dossier de travail, février 2019

Lloc i data de les presentacions i ordre de recopilació dels resums

Lieu et date des présentations et ordre de compilation des résumés

COMUNICACIONS / COMMUNICATIONS

(8/2/2019, 13h-14h30)

Secció A (Sala Puig i Cadafalch)

Moderador/Modérateur: Francesc Martínez

Juanola, R.: *L'educació estètica en temps de la Segona República: un estudi de gènere comparatiu i crític*

Brasó, J.; Torrebadella, X.: *La democràcia a l'Escola. Exemple del model pedagògic del mestre Pere Vergés (1896-1970)*

Breu Panyella, P.: *Cinema, Holocaust i educació*

Colleldemont, E.; Cercós, R.: *Les pedagogies de la resistència en els espais urbans representats en dictadures*

Pascual Martín, À.: *L'educació liberal dels treballadors. A propòsit de Richard H. Tawney (1880-1962)*

Domènech, C.; Roger, O.: *Lectura pedagògica de «Per combatre aquesta època» de Rob Riemen*

Rivas, K.; Cercós, R.: *La influència de l'exili pedagògic espanyol des dels organismes internacionals. L'impuls de l'educació per a la pau*

Martínez-Olmo, F.: *Anàlisi del concepte de ciència a través del Boletín de la Escuela Moderna*

COMUNICACIONS / COMMUNICATIONS

(8/2/2019, 13h-14h30)

Secció B (Sala Prat de la Riba)

- **Amb traducció simultània / Avec traduction simultanée**

Moderador / Modérateur: Josep Gallifa

Tort, A.: *Sota la roda o entre els murs. L'anàlisi institucional en perspectiva*

Fiscarelli, A.: *Una scola senza società*

Egea, A.: *L'escola com a resposta als reptes educatius actuals*

Amorós, M.: *La polis com a organisme eusocial: la pedagogia com a sistema immunològic en el manteniment de la democràcia*

Bastos da Cunha, F.: *La supresión de la diversidad en la educación brasileña contemporánea: la Reforma de la Enseñanza Secundaria, la Base Nacional Común Curricular y la Escuela sin Partido.*

Otero, M.; Lojo, M. i altres del Grup Pedagogies feministes: *Vers una pedagogia feminista amb perspectiva interseccional: gènere i educació*

Sánchez Margalef, F.: *L'educació: entre el naturalisme i l'artificialitat*

Carme Rider: *L'Escola catalana, avui plurilingüe. Una visió evolutiva*

Pintassilgo, J.; Namora de Andrade, A.: *Pedagogías de la democracia i de la resistencia en contexto autoritario (Portugal, años 50-70 DEL SIGLO XX)*

EXPERIÈNCIES D'ESCOLES I INSTITUCIONS EDUCATIVES / EXPÉRIENCES DES ÉCOLES ET DES INSTITUTIONS ÉDUCATIVES

(9/2/2019, 11h15-13h)

Secció A (Sala Pi i Sunyer)

Moderador / Modérateur: Joan Rué

Serrano Jiménez, C.: *A Natural Method of Teaching*

Aragonès, C.; Morales, T.: *El projecte KBIP amb alumnat amb NESE*

de la Fuente i Castelló, R. M.: *Tots iguals, tots diferents*

Ferrer, D.: *Projecte Apel·les: Acompanyament per l'Èxit de la Lectura i Escriptura*

Oliveras Ballús, M. de Montserrat; Basseda Cardó, J.: *La robòtica i la programació, una experiència educativa que fomenta el pensament computacional. experiències educatives personalitzades que faciliten el desenvolupament del pensament crític de l'alumnat*

Boluda López, P. i alumnes d'ESO del col·legi Sant Pau Apòstol (Tarragona): *Reconstrucció virtual en 3D del Temple d'August de Tarragona al s. I d.C.*

Garcia, J.: *La idea de llibertat de Joan Roura-Parella durant els anys d'exili: a propòsit d'un text inèdit*

EXPERIÈNCIES D'ESCOLES I INSTITUCIONS EDUCATIVES / EXPÉRIENCES DES ÉCOLES ET DES INSTITUTIONS ÉDUCATIVES

(9/2/2019, 11h15-13h)

Secció B (Sala Pere i Joan Coromines)

- **Amb traducció simultània / Avec traduction simultanée**

Moderadora / Modérateur: Carme Amorós

Mas Ferrer, M.: *Xarxes per al Canvi, un programa per a la transformació educativa de la ciutat*

Torrent Font, A.: *Més enllà de l'escola democràtica: el col·lectiu d'autogestió educativa «La Pinya»*

Soler, S.: *Música, identidad de género y adolescencia. Orientaciones didácticas para trabajar la coeducación*

Patronat Fundació Marta Mata: Comunicació sobre la Fundació Marta Mata Garriga

Bernaus, M.; Calzado; L.: *My languages and me*

Cuesta Garcia, A.; Espitia, J.: *De las fake news al análisis crítico de las fuentes de información en la formación del profesorado*

Montaner, M.: *El món de les cooperatives*

Comunicacions/Communications

Secció A (Sala Puig i Cadafalch). Moderador/Modérateur: Francesc Martínez

L'educació estètica en temps de la Segona República: un estudi de gènere comparatiu i crític

Esthetic education in the time of the Second Republic: a gender study based on the comparative fact and critical thinking

ROSER JUANOLA

Professora de la FEP-UdG

Resum

Aquest estudi parteix de la necessitat de rellegir situacions històriques i identitàries cada cop més desconegudes per a les noves generacions de professionals de l'educació. Parteix de la tesi que cal tenir un coneixement profund del nostre passat per valorar correctament el present. Es fonamenta en l'estudi i la direcció de diferents tesis doctorals sobre els ensenyaments artístics entre el tombant dels segles XIX i XX, treballs que se centren a Catalunya però, com no pot ser d'altra manera, inclouen vinculacions estatals i posen èmfasi en els moviments internacionals de renovació pedagògica. Malgrat la implantació de la coeducació a les escoles, la igualtat de gènere es va abordar de manera irregular. Es vol contestar a alguns interrogants, entre ells el de saber com s'orientava els nois i noies des de l'ensenyament obligatori cap a les professions, i esbrinar-ne les polítiques educatives i el seu desenvolupament fins arribar a les Escoles d'Arts i Oficis. Més concretament, ens fem les següents preguntes:

- Quins significats i atributs complia l'educació estètica a Catalunya en temps de la Segona República?
- Podem considerar que tenia un enfocament d'igualtat de gènere?
- A l'ensenyament obligatori va assolir una transformació important en relació a la formació anterior?
- Va aconseguir el nivell de les escoles europees innovadores?
- Quins serien els seus punts forts i les seves febleses si la comparem amb la situació actual?

La mostra se centra en el lloc de procedència de les fonts documentals que es troben principalment a Barcelona però també en alguns llocs puntuals. L'estudi es basa en una

interrelació i hibridació de models qualitius (reflexiu, sociocrític) i presenta un enfocament interpretatiu i comparatiu. Per arribar a extreure conclusions, ens basem en els resultats de la nostra línia de recerca d'Història de l'Educació Artística basada en les publicacions fonamentals sobre el tema i, tal com he dit, en el contrast amb alguns autors que encara vàrem tenir el privilegi de poder entrevistar.

Abstract

The present study originates from the need of reread historical contexts and identities more and more unknown by present generations. It emerges from the thesis that we need a profound knowledge of our history to correctly assess the present. It is based on Doctoral Thesis about artistic education at the end of XIX and beginning of XX centuries. These studies have their focus on artistic education in Catalunya but logically they also cover the correspondent relationships with the rest of the country and give special importance to international Pedagogical Renewal Movements (or Movements for Pedagogical Renovation). Despite the introduction of co-education, gender equality was not always achieved and homogenously established, as for example, male and female students were oriented to particular professions. The present research aims to uncover the reasons for such circumstances and their evolution. In particular, we ask the following questions:

- What meaning and characteristics had the Aesthetic Education in Catalunya during the Second Spanish Republic?
- Can we assume that it was towards the gender equality?
- Did it achieve a major transformation in respect to previous training?
- Was it able to reach the level of innovative European Schools?
- Which are its strengths and weaknesses if we compare it to the present situation?

The sample of our study is centered mainly in Barcelona, the source of most of the documents. The study is based in an interrelationship and admixture of qualitative models (reflexive, socio-critic) and offers a comparative interpretive approach. Our conclusions are based in our knowledge in Artistic Education, in the principal publications in the field and in the analysis of some authors that we had the privilege to interview.

La democràcia a l'Escola. Exemple del model pedagògic del mestre Pere Vergés (1896-1970)

Democracy in schools: A pedagogical model by the teacher Pere Vergés (1896-1970)

JORDI BRASÓ I RIUS

Universitat Barcelona

XAVIER TORREBADELLA FLIX

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Un dels màxims representants de l'Escola Nova Catalana, el mestre Pere Vergés (1896-1970), creà un model pedagògic centrat en el respecte, l'autonomia i la democràcia de l'alumnat. L'anàlisi de propostes com aquesta, però d'altres que sorgiren durant el primer terç del segle XX han de ser analitzades per poder ser transferibles al segle XXI. L'objectiu de l'estudi busca detallar, el funcionament de la pedagogia de Vergés per tal de poder renovar i millorar l'educació actual. A partir d'una metodologia hermenèutica que analitza les fonts primàries, juntament amb tot un conjunt de fonts actuals es visualitza una manera de fer (quasi) oblidada. L'element moral, democràtic, de participació de tothom i de constant canvi, davant el vot de la majoria és un aspecte comú a destacar. A la vegada, altres qüestions com les relacionades amb el respecte o els valors són temes que es tingueren molt en compte, juntament amb un treball integral, amb el cos –educació física– i l'esperit –música– com a elements distintius d'aquesta pedagogia, rememorant en part la paideia grega. Aquesta anàlisi ha de permetre, així, reflexionar per promoure possibles aplicacions, en una societat i educació en crisi, que no sap a on va, que està en constant canvi i que proposa moltes i noves metodologies sense tenir sovint gaire presents conceptes com els de democràcia i moralitat.

Paraules clau: democràcia, escola, Pere Vergés, pedagogia.

Abstract

One of the top representatives of Catalan New School, teacher Pere Vergés (1896-1970), created a pedagogical model focused on the respect, autonomy and democracy of students. Analysis of proposals such as this one, but others emerging during the first third of the 20th century must be analyzed in order to be transferable in the 21st century. Objective of the study seeks to detail, pedagogy of Vergés in order to be able to renew and improve current education. Based on a hermeneutical methodology that analyzes the primary sources, along with a whole set of current sources, a way of doing

(almost) forgotten is visualized. Moral, democratic element, of participation of all and of constant change, before the vote of the majority is a common aspect to emphasize. At the same time, other issues such as those related to respect or values are issues that were considered, along with integral work, with the body - physical education - and the spirit - music - as distinctive elements of self - This pedagogy, remembering partly the Greek paideia. This analysis should us to reflect on promoting possible applications, in a society and education in crisis, which does not know where it goes, that it is constantly changing and that it proposes many new methodologies without having very often present concepts such as those of democracy and morality.

Keywords: democracy, school, Pere Vergés, pedagogy.

Comunicació: Cinema, Holocaust i educació
Comunicación: Cine, Holocausto y educación
Communication: Cinéma, Holocauste et éducation

RAMON BREU

Professor de l'Escola Solc,
coordinador de Cinescola, col·laborador de l'AM Rosa Sensat

Resum

El cinema és un mitjà que pot servir per aprendre. Per aprendre, per conèixer i per convocar i generar diàlegs reflexius. I justament això és el que pretenem proposant el visionat actiu d'un conjunt de pel·lícules que dirigeixen la seva mirada a l'Holocaust. La nostra voluntat és que els alumnes s'apropin a un fet històric d'una importància cabdal, perquè coneguin un procés que encara avui té preguntes sense respostes, perquè reflexionin sobre les causes i conseqüències del genocidi més brutal que ha conegut la Humanitat.

La incorporació del cine i de l'educació audiovisual a l'aula de forma permanent promou, a més de l'aprenentatge del llenguatge audiovisual i de la construcció d'un esperit crític sobre diferents àmbits com el mediàtic, la possibilitat d'apropar l'alumnat a les realitats socials. Això, a més, connecta de manera directa amb el terreny de les emocions i sensacions que desprenen els protagonistes i el relat filmat, real o fictici. Estem convençuts que aquest itinerari a través de la dimensió audiovisual proporciona una experiència educativa dinàmica i una millor comprensió dels fenòmens socials.

L'Holocaust fou el gran trauma del segle XX, pero es projecta amb força cap al XXI. Va més enllà de la crònica del crim nazi i s'ha convertit en el símbol que conté i resumeix tota la infàmia, s'ha convertit en el relat representatiu de l'assalt al poder i de l'abús del poder perpetrat per una minoria violenta a qui les classes dominants donaren ales per construir un dic de contenció contra la democràcia social.

La frivolització del qualificatiu *nazi* per part de personatges públics (s'ha arribat a titllar de nazis als qui volen posar urnes perquè la ciutadania pugui decidir grans temes que l'afecten); la manipulació i el desconeixement del procés que coneixem amb el nom d'Holocaust en determinats sectors mediàtics, per una banda; i l'increment de la influència política de formacions d'extrema dreta i antidemocràtica per un altre; fan imprescindible que els nostres escolars prenguin consciència del que representen els feixismes, dels seus mecanismes, dels seus objectius i de les seves conseqüències.

És urgent que deixem d'explicar-nos la història d'Occident com una faula de monstres contra innocents. Cal un relat més complex sobre els processos polítics i socioeconòmics que ens porten a la submissió i a l'extermini de grups humans. La pressió de l'opinió pública alemanya contra la política d'asil, la força de la ultradreta a França, a Hongria, a Itàlia, a Àustria, o la impunitat de l'extrema dreta a Espanya, ens indiquen que és necessari estudiar i vincular atrocitats passades amb sistemes perversos actuals. Perquè actuals no vol dir nous.

Tot això ens ha portat a elaborar un conjunt de propostes didàctiques sobre l'Holocaust amb el fil conductor del cinema. Propostes amb el títol general de *El cinema de l'Holocaust* <http://cinescola.info/el-cinema-de-lholocaust/>

Resumen

El cine es un medio que puede servir para aprender. Para aprender, para conocer y, para convocar y generar diálogos reflexivos. Y justamente eso es lo que pretendemos proponiendo el visionado activo de un conjunto de películas que abordan la cuestión del Holocausto. Nuestra voluntad es que los alumnos se acerquen a un hecho histórico de una importancia capital, para que conozcan un proceso que aún hoy tiene preguntas sin respuestas, para que reflexionen sobre las causas y consecuencias del genocidio más brutal que ha conocido la Humanidad.

La incorporación del cine y de la educación audiovisual en el aula de forma permanente promueve, además del aprendizaje del lenguaje audiovisual y de la construcción de un espíritu crítico sobre diferentes ámbitos como el mediático, la posibilidad de acercar el alumnado a las realidades sociales. Esto, además, conecta de manera directa con el terreno de las emociones y sensaciones que desprenden los protagonistas y el relato filmado, real o ficticio. Estamos convencidos de que este itinerario a través de la dimensión audiovisual proporciona una experiencia educativa dinámica y una mejor comprensión de los fenómenos sociales.

El Holocausto fue el gran trauma del siglo XX, pero se proyecta con fuerza hacia el XXI. Va más allá de la crónica del crimen nazi y se ha convertido en el símbolo que contiene y resume toda la infamia, se ha convertido en el relato representativo del asalto al poder y del abuso del poder perpetrado por una minoría violenta a quien las clases dominantes dieron alas para construir un dique de contención contra la democracia social.

La frivolidad del calificativo nazi por parte de personajes públicos (se ha llegado a tachar de nazis a los que quieren poner urnas para que la ciudadanía pueda decidir grandes temas que le afectan); la manipulación y el desconocimiento del proceso que conocemos con el número de Holocausto en determinados sectores mediáticos, por un lado; y el incremento de la influencia política de formaciones de extrema derecha y antidemocrática por otro; hacen imprescindible que nuestros escolares tomen conciencia de lo que representan los fascismos, de sus mecanismos, de sus objetivos y de sus consecuencias.

Es urgente que dejemos de contarnos la historia de Occidente como una fábula de monstruos contra inocentes. Es necesario un relato más complejo sobre los procesos políticos y socioeconómicos que nos llevan a la sumisión y al exterminio de grupos humanos. La presión de la opinión pública alemana contra la política de asilo, la fuerza de la ultraderecha en Francia, en Hungría, en Italia, en Austria, o la impunidad de la extrema derecha en España, nos indican que es necesario estudiar y vincular atrocidades pasadas con sistemas perversos actuales. Porque actuales no significa nuevos.

Todo esto nos ha llevado a elaborar un conjunto de propuestas didácticas sobre el Holocausto con el hilo conductor del cine. Propuestas con el título general de *El cine del Holocausto* <http://cinescola.info/el-cinema-de-lholocaust/>

Résumé

Le cinéma est un média qui peut être utilisé pour apprendre. Apprendre, connaître, convoquer et générer des dialogues réflexifs. Et c'est précisément ce que nous souhaitons en proposant de regarder activement un ensemble de films traitant de la question de l'Holocauste. Notre volonté est de faire en sorte que les étudiants abordent un événement historique d'importance capitale afin de connaître un processus qui, même aujourd'hui, pose des questions sans réponses, afin de réfléchir aux causes et aux conséquences du génocide le plus brutal connu de l'humanité.

L'incorporation de l'enseignement du cinéma et de l'audiovisuel dans les salles de classe favorise, outre l'apprentissage du langage audiovisuel et la construction d'un esprit critique dans différents domaines tels que les médias, la possibilité de rapprocher les étudiants des réalités sociales. Ceci, en outre, se connecte directement avec le terrain des émotions et des sensations qui proviennent des protagonistes et de

l'histoire filmée, réelle ou fictive. Nous sommes convaincus que cet itinéraire à travers la dimension audiovisuelle offre une expérience éducative dynamique et une meilleure compréhension des phénomènes sociaux.

L'Holocauste a été le grand traumatisme du XXe siècle, mais il est fortement projeté vers le XXIe siècle. Cela va au-delà de la chronique du crime nazi et est devenu le symbole qui contient et résume toute l'infamie, il est devenu l'histoire représentative de l'assaut sur le pouvoir et de l'abus de pouvoir perpétrés par une minorité violente à qui les classes dirigeantes ils ont donné des ailes pour construire un barrage contre la social-démocratie.

La frivolisation de la qualification nazie de la part de personnalités publiques (a été enlevée aux nazis à qui ils veulent mettre des urnes afin que la citoyenneté puisse décider de grands sujets qui l'affectent); la manipulation et l'ignorance du processus que nous connaissons avec le chiffre de l'Holocauste dans certains secteurs des médias, d'une part; et l'augmentation de l'influence politique des formations d'extrême droite et non démocratiques; Il est donc impératif que nos étudiants prennent conscience de ce qu'ils représentent du fascisme, de ses mécanismes, de ses objectifs et de leurs conséquences.

Il est urgent que nous arrêtons d'expliquer l'histoire de l'Occident comme une fable de monstres contre des innocents. Un récit plus complexe est nécessaire sur les processus politiques et socio-économiques qui nous conduisent à la soumission et à l'extermination de groupes humains. La pression de l'opinion publique allemande contre la politique d'asile, la force de l'extrême droite en France, en Hongrie, en Italie, en Autriche ou dans l'impunité de l'extrême droite en Espagne indiquent qu'il est nécessaire d'étudier Reliez les atrocités passées aux systèmes pervers actuels. Parce que le courant ne signifie pas les nouveaux.

Tout cela nous a conduits à développer un ensemble de propositions didactiques sur l'Holocauste au fil du cinéma. Propositions portant le titre général de Cinéma de l'Holocauste <http://cinescola.info/el-cinema-de-lholocaust/>

Les pedagogies de la resistència en els espais urbans representats en dictadures

The pedagogies of the resistance in the urban spaces represented in dictatorships

EULÀLIA COLLELDEMONT

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

RAQUEL CERCÓS

Universitat de Barcelona; Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

Resum

L'estudi dels documentals oficials dels règims autoritaris ens aporta una primera visió sobre l'ocupació de l'espai urbà com a mitjà propagandístic i de formació doctrinària. L'estudi de les filmacions clandestines ens obren la possibilitat de tornar a pensar el carrer de manera més complexa i des d'una perspectiva talment diferent. Amb l'anàlisi dels detalls, podem observar com la resistència apareix representada de diferents formes, sempre subtils però existents, tant en unes com en les altres tipologies de films (així per exemple, si silenciem la veu que acompanya el relat de les revoltes del maig del 68 francès, retransmès des dels NoDo i que, evidentment, era demolidor, podem accedir a un espai de protesta, amb les seves consignes i moviments alternatius; òbviament, la visualització de la resistència es produeix de manera directa en les filmacions sobre les manifestacions en l'entorn català que es varen produir).

En la present comunicació, proposem una anàlisi de les formes estètiques i polítiques de resistència que es mostren en els NoDo de temàtica urbana del franquisme confrontats amb els films clandestins de temàtica educativa que hem registrat en el marc del projecte *ARAEF. Análisis de las representaciones audiovisuales de la educación en documentales y noticieros durante el franquismo. Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación Orientada a los Retos de la Sociedad, en el marco del Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación 2013-2016, (Ref. EDU2017-89646-R, AEI/FEDER, UE)*. A través d'aquesta anàlisi, ens endinsem en la descoberta de les claus d'interpretació del territori urbà com a espai en el qual es formen tant els atributs derivats del totalitarisme –amb la seva conformació de modes i formes d'estar- com aquells que introdueixen esclatxes en la homogeneïtat provocada.

Abstract

The study of the official documentaries produced in the authoritarian regimes give us information about the occupation of the urban space as a propagandistic media and

about indoctrination. The study of the clandestine films is a chance of rethinking the street in a more complex way and to look from a different perspective the reality. With the analysis of the details, we can analyse how the resistance to the official indoctrination is showed in a different way. The resistance is always in present but showed in a subtle way in both kinds of films. As an example, if we take out the voice who give the official account about the demonstrations of the French May'68 broadcasted by the No-DO, we can have access to the cities, especially Paris, as a space of protest, noticing the slogans and the alternative movements. In contrast, this space of protest was the main scenery in the films done in the clandestine in the Catalan cities, mainly Barcelona.

In this communication, we want to present an analysis of the aesthetical forms and the politics of the resistance which are showed in the productions of the NoDo confronted with the clandestine films about the education as a main subject. We use the films registered in the research project *ARAEF. Análisis de las representaciones audiovisuales de la educación en documentales y noticiarios durante el franquismo. Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación Orientada a los Retos de la Sociedad, en el marco del Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación 2013-2016, (Ref. EDU2017-89646-R, AEI/FEDER, UE)*. Through this analysis, we might stablish the interpretation keys of the urban territory as a space in which coincide the formation of the attributes derived from the totalitarianism -with their conformation of the ways of being- and the slits to the homogeneous pursued.

**Una educació liberal per als treballadors. A propòsit de Richard H. Tawney
(1880-1962)**

**Una educación liberal para los trabajadores. A propósito de Richard H.
Tawney (1880-1962)**

A liberal education for the workers. On Richard H. Tawney (1880-1962)

ÀNGEL PASCUAL MARTÍN

Dept. Ta i Ha de l'Educació
Universitat de Barcelona

Resum

La idea segons la qual l'educació liberal seria producte d'antigues condicions socials que haurien pressuposat una divisió natural de classe entre els homes -lliures i esclaus-, i conseqüentment una divisió natural de les facultats humanes -coneixement i

activitat- i les seves ocupacions -cultura i treball-, hauria triomfat en el pensament pedagògic-polític contemporani. Almenys des de principis de segle XX, s'extén el prejudici segons el qual l'educació liberal hauria estat pensada des de i per a una reduïda classe ociosa dominant que hauria descuidat les necessitats ordinàries de la majoria treballadora i hauria edificat dogmàticament una tradició cultural aïllada i despreocupada pel desplegament de la vida social, fins al punt d'obstaculitzar les aspiracions d'igualtat i de llibertat moral i intel·lectual, d'obstruir l'evolució del coneixement científic i tecnològic i de desatendre l'esforç per garantir el benestar social.

Mentre als Estats Units naixia cap als anys 20 un moviment aparentment conservador decidit a contestar el prejudici *progressista* i a reivindicar la vigència i el servei general de l'educació liberal en les societats modernes industrials i democràtiques, a Europa, almenys fins a meitat de segle, el socialisme moderat encara veurà en la universalització de l'accés a l'educació liberal, a la gran tradició cultural, el principal instrument per apoderar la classe treballadora i fer veritablement efectiva la seva condició ciutadana. En aquest ordre de coses, venim a considerar la vida i obra de Richard H. Tawney (1880-1962) com una fita ineludible. Professor d'Història Econòmica de la *London School of Economics* i cèlebre per obres com *The acquisitive society* (1920) o *Equality* (1931), Tawney destaca sobretot com a home de pensament per la seva influència en la social democràcia i la democràcia cristiana britàniques del seu temps, i més concretament pel seu paper en l'elaboració *laborista* de polítiques educatives en el context de desenvolupament de *l'estat del benestar*. Però, sense descuidar la dimensió acadèmica i política de Tawney, en el que ens volem detenir és en la seva figura com a educador. Per considerar si el seu cas vindria a desfer l'esmentat prejudici progressista, ens aturarem a examinar el seu paper com a educador en els programes per adults treballadors que a principi de segle XX van establir en col·laboració l'*Oxford University* i la *Workers Educational Association* amb l'objectiu d'ampliar la participació de la població en l'educació superior, en un cert tipus d'educació liberal.

Resumen

La idea según la cual la educación liberal sería un producto de antiguas condiciones sociales que habrían supuesto una división natural de clase entre los hombres -libres y esclavos-, y en consecuencia una división natural de las facultades humanas - conocimiento y actividad- y de sus ocupaciones -cultura y trabajo-, habría triunfado en el pensamiento pedagógico-político contemporáneo. Al menos desde principios del siglo XX, se extiende el prejuicio según el cual la educación liberal habría sido pensada desde y para una reducida clase ociosa dominante que habría descuidado las necesidades ordinarias de la mayoría trabajadora y habría construido dogmáticamente una tradición cultural aislada y despreocupada por el despliegue de la vida social, hasta el punto de obstaculizar las aspiraciones de igualdad y de libertad moral e intelectual,

de obstruir la evolución del conocimiento científico y tecnológico y de desatender el esfuerzo para garantizar el bienestar social.

Mientras en los Estados Unidos nacía hacia los años 20 un movimiento aparentemente conservador decidido a contestar el prejuicio *progresista* y a reivindicar la vigencia y el servicio general de la educación liberal en las sociedades modernas industriales y democráticas, en Europa, al menos hasta mitad de siglo, el socialismo moderado aún verá en la universalización del acceso a la educación liberal, a la gran tradición cultural, el principal instrumento para apoderar la clase trabajadora y hacer verdaderamente efectiva su condición ciudadana. En este orden de cosas, venimos a considerar la obra y vida de Richard H. Tawney (1880-1962) como una consecución ineludible. Profesor de Historia Económica de la *London School of Economics* y célebre por obras como *The acquisitive society* (1920) o *Equality* (1931), Tawney destaca como figura del pensamiento por su influencia en la social democracia y la democracia cristinana británicas de su tiempo, y especialmente por su papel en la elaboración laborista de políticas educativas en el contexto del desarrollo del *estado del bienestar*. Pero sin descuidar la dimensión académica y política de Tawney, quisiéramos centrarnos en su figura como educador. Para considerar si su caso vendría a deshacer el citado prejuicio *progresista*, nos detendremos a examinar su papel como educador en los programas para trabajadores adultos que a principios del s. XX establecieron en colaboración la *Oxford University* y la *Workers Educational Association* con el objetivo de ampliar la participación de la población en la educación superior, en un cierto tipo de educación liberal.

Abstract

The idea according to which liberal education would be a product of former social conditions that meant a natural division between freemen and slaves, and, as a result of that, a natural division of human faculties -knowledge and activity- and their corresponding dedications -culture and work-, has succeeded in contemporary political and pedagogical thought. At least from the beginning of the 20th century, the prejudice according to which liberal education would have been conceived by an idle but dominant class of few that would have ignored the ordinary needs of the majority working-class, has spread. Thus, according to this view, an isolated cultural tradition would have been raised as the core of liberal education: unconcerned with the development of social life, interfering in aspirations of equality and liberty for all, hampering scientific and technological progress and making no effort to secure social welfare.

In the United States, back in the 20s, a movement apparently conservative was born against the *progressive* prejudice in order to claim the soundness and general service of liberal education in industrialized and democratic modern societies. Whereas in Europe, at least until the middle of the century, moderate socialists still saw general

access to liberal education, to the Great Tradition, as the main instrument to empower the working class and make citizenship really effective for all. In this context, we would like to take a close look to what it was said and done concerning education by Richard H. Tawney (1880-1962). Known as professor of Economic History at the *London School of Economics* and celebrated for works like *The acquisitive society* (1920) or *Equality* (1931), Tawney stood out for his influence on British Christian Socialism and Social Democratic thought, and most specially for his key role in the Labour Party regarding the making of educational policies in the setting of development of the *Welfare State*. Beyond his relevance as a political and scholarly figure, we would like to focus in his involvement as educator in the programs for working adults that at the beginning of the 20th century were established by the *Oxford University* and the *Workers Educational Association* with the goal of broadening the access of lower class population to higher education, to a certain kind of liberal education.

Lectura pedagògica de “Per combatre aquesta època” de Rob Riemen

Pedagogical reading of “To Fight Against This Age” by Rob Riemen

CLARA DOMÈNECH

ORIOl ROGER

Universitat de Barcelona

Resum

Vivim en una societat canviant, immediata i volàtil. Aquest context s’ha anat produint al llarg dels darrers anys, protagonitzat per un progrés insaciable que sembla que no té aturador. En clau global trobarem un escenari on el tarannà que s’ha adoptat pot acabar desembocant en una societat anestesiada, que vaga sense rumb dirigit per la tecnociència i la geopolítica estratègica. Des de l’òptica individual, trobem un subjecte ocupat en una vida còmode i rítmica, despreocupada de res més que no sigui l’ara-aquí i la capacitat de ser, aparentment, feliç.

Des d’una perspectiva humanista es fa difícil copsar aquesta realitat, almenys sense identificar un esperit humà malmès pels fets que es van esdevenir. La pèrdua dels grans discursos morals i l’oblit dels valors espirituals ens obre un nou marc de dubte sobre quin és el futur de la societat i el subjecte. El dubte, per tant, sorgeix quan ens preguntem com afrontar aquest escenari. Si agafem el llibre “*Per combatre aquesta època: Dues consideracions urgents contra el feixisme*” de Rob Riemen, ens trobem una obra que ens ensenya a fugir dels totalitarismes i feixismes que han marcat la *Vella*

Europa. Fent una lectura pedagògica d'aquesta obra, és quan podem trobar alguna clau en consonància amb el debat que ens ocupa. Des de la pedagogia, la resposta ens l'ofereix el llenguatge, la capacitat hermenèutica d'interpretar la història, i l'ús de la paraula com a desllorigador del context. Són aquests doncs, els trets diferencials que creiem han d'ocupar la figura de l'ensenyant en la seva obra formadora. Obra que, segons el nostre punt de vista, si segueix aquests trets diferencials, servirà tal com diu l'autor, per combatre aquesta època.

Abstract

We are living in a changing, hectic and volatile society. This context has been taking place over the last years due to insatiable progress that does not seem to end. In a global context we can see a scene that keeps people anesthetised, who walk aimlessly. Society is now ruled by technoscience and geopolitical strategy. From an individual point of view, we can find an individual that lives a comfortable and rhythmical life, only worried about the present and the ability of being apparently happy.

From a humanistic view it seems difficult to glimpse this reality, at least without identifying a badly injured human spirit. The loss of main principles and the neglectfulness of moral values opens a lot of questions about society and the individual. The real doubt appears when we try to respond to this situation. If we take the book "To Fight Against This Age: On Fascism and Humanism" by Rob Riemen, we find a literary work that shows us how to fight against totalitarianism and fascisms that have been present in the ancient Europe. The pedagogical reading of this literary work gives us some keys related to our debate. As regards pedagogy, the answer comes from language, hermeneutical interpretation of history and the ability to converse the responses. Those are the differential features that the teacher has to have to fight against this age.

**La influència de l'exili pedagògic espanyol des dels organismes
internacionals. L'impuls de l'educació per a la Pau**

**La influencia del exilio pedagógico español desde los organismos
internacionales. El impulso de la educación para la Paz**

**The influence of the spanish pedagogical exile from the international
organisms. The impulse of the education for the Peace**

KARINE RIVAS GUZMÁN

RAQUEL CERCÓS I RAICHS

Universitat de Barcelona

Resum

En aquesta comunicació es pretén analitzar des del llegat documental de Juan Roura-Parella (1897-1983) la influència dels pensadors espanyols exiliats i la seva participació en els organismes internacionals llatinoamericans en pro d'una educació per a la Pau. L'arribada a Llatinoamèrica d'intel·lectuals espanyols com a conseqüència de l'exili després de la Guerra Civil en 1939, va suposar un vincle entre els ideals democràtics d'una Europa intel·lectual transterrada i una Llatinoamèrica que anhelava compartir els imperatius de la modernització educativa. La contribució dels pedagogs espanyols seria fonamental per a l'impuls d'una educació per a la Pau que emmalaltia d'uns ideals universals. L'aposta decidida d'aquests organismes internacionals cap a una societat mundial en pau es va centrar bàsicament en iniciatives educatives, científiques i culturals en pro de generar una consciència internacional que afavorís un procés de reconstrucció pacífica per consolidar els ideals democràtics. Sens dubte, els seminaris, debats i conferències que va albergar la UNESCO a Llatinoamèrica va constituir un notable referent en l'impuls d'una educació per a la ciutadania. Parlem de la necessitat de canalitzar les bases d'una educació política davant els nous reptes que demandava una societat de postguerra. Es confirma d'aquesta manera que tots aquests discursos educatius impulsats des de Llatinoamèrica van propiciar la generació d'una via pedagògica que va traspasar les fronteres del vell continent.

Resumen

En esta comunicación se pretende analizar desde el legado documental de Juan Roura-Parella (1897-1983) la influencia de los pensadores españoles exiliados y su participación en los organismos internacionales latinoamericanos en pro de una educación para la Paz. La llegada a Latinoamérica de intelectuales españoles como consecuencia del exilio tras la Guerra Civil en 1939, supuso un vínculo entre los ideales democráticos de una Europa intelectual transterrada y una Latinoamérica que

anhelaba compartir los imperativos de la modernización educativa. La contribución de los pedagogos españoles sería fundamental para el impulso de una educación para la Paz que adolecía de unos ideales universales. La apuesta decidida de dichos organismos internacionales hacia una sociedad mundial en paz se centró básicamente en iniciativas educativas, científicas y culturales en pro de generar una consciencia internacional que favoreciera un proceso de reconstrucción pacífica para consolidar los ideales democráticos. Sin duda, los seminarios, debates y conferencias que albergó la UNESCO en Latinoamérica constituyó un notable referente en el impulso de una educación para la ciudadanía. Hablamos de la necesidad de encauzar las bases de una educación política ante los nuevos retos que demandaba una sociedad de posguerra. Se confirma de este modo que todos estos discursos educativos impulsados desde Latinoamérica propiciaron la generación de una vía pedagógica que traspasó las fronteras del viejo continente.

Abstract

This communication aims to analyze, starting from the documentary legate of Juan Roura-Parella (1897-1983), the influence of the Spanish thinkers exiled and his participation at he Latin American international organisms in favor of an Education for Peace. The arrival to Latin America of Spanish intellectuals as a consequence of the exile after the Spanish Civil War at 1939 created a tie among the democratic ideals from an Europe intellectual exiled and a Latin America that yearned to share the imperative of the educational modernization. The contribution of the Spanish pedagogues would be fundamental for the impulse of an education for Peace that had universal ideals. The decided stake of these international organisms to a world society in peace focused basically on educational initiatives, scientific and cultural in favor of generating an international conscience that favored a process of peaceful reconstruction to consolidate the democratic ideals. Definitely, the seminaries, debates and conferences that housed the UNESCO in Latin America constituted a notable referent at the impulse or an education for the citizenry. We talk about the necessity of channel the bases of a political education in front of the new challenges that demanded a postwar society. In this way it is confirmed that all these educational speeches boosted from Latin America propitiated the generation of a pedagogical road that penetrated the borders or the Old Continent.

Anàlisi del concepte de ciència a través del «Boletín de la Escuela Moderna»

Analysis of the concept of science through the «Boletín de la Escuela Moderna»

FRANCESC MARTÍNEZ-OLMO

Universitat de Barcelona

Resum

La posada en pràctica de la pedagogia proposada per Francesc Ferrer i Guàrdia ha quedat testimoniada, entre altres llocs, a la publicació del *Boletín de la Escuela Moderna*, editat a Barcelona. El butlletí, de periodicitat mensual, conté articles monogràfics sobre temes diversos, alguns a manera de lliçó i altres de reflexió, i també narra part de la vida escolar d'un dels centres anomenats d'Escola moderna, des de la seva inauguració el 8 de setembre de 1901. A través de la seva lectura es copsa la manera d'entendre el concepte de ciència i com es feia servir per promoure el pensament crític en la formació dels estudiants. En aquesta comunicació es presenta una anàlisi hermenèutica sobre aspectes ontològics, epistemològics, metodològics i axiològics de la ciència que s'esmenta en els articles publicats entre octubre de 1901 i juny de 1903. La digitalització del butlletí —consultable al Centre de Documentació de la Fundació Ferrer i Guàrdia— ha permès importar els disset números (208 pàgines en total) que componen el document accessible per Internet a un programari d'anàlisi qualitativa per marcar i recuperar fàcilment els textos que il·lustren les interpretacions que se'n fan. En diversos fragments dels articles publicats es constata una visió de la ciència més aviat positivista i molt compromesa socialment que s'aplicava a tots els agents implicats (estudiants, professorat, famílies i administració educativa). La «pedagogia científica i racional» està lligada estretament al moment històric en què sorgeix, quan justament la ciència empíricoanalítica s'estenia en molts àmbits del coneixement.

Abstract

The implementation of the pedagogy proposed by Francesc Ferrer i Guàrdia has been evidenced, among other places, in the publication of the *Boletín de la Escuela Moderna* (Bulletin of the Modern School), published in Barcelona. The monthly bulletin contains monographic articles on various subjects, some as a lesson and others of reflection, and also narrates part of the school life of one of the centres called Modern School, since its inauguration on 8 September 1901. Through its reading you can understand the concept of science and how it was used to promote critical thinking in student training. In this communication I present a hermeneutical analysis on ontological,

epistemological, methodological and axiological aspects of science that is mentioned in the articles published between October 1901 and June 1903. Digitization of the bulletin –advisable in the Centre for Documentation of the Ferrer i Guàrdia Foundation– has allowed to import the seventeen issues (208 pages in total) that make up the document accessible through the Internet to a qualitative data analysis software to easily mark and retrieve the texts that illustrate the interpretations that are made. In a number of fragments of articles published, a vision of rather positivist and socially committed science is applied to all the agents involved (students, teachers, families, and educational administration). *Scientific and rational pedagogy* is closely linked to the historical moment in which it arises, when empirical-analytic science was extending in many areas of knowledge.

Comunicacions/Communications

Secció B (Sala Prat de la Riba). Moderador/Modérateur: Josep Gallifa [amb traducció simultània/avec traduction simultanée]

Sota la roda o entre els murs. L'anàlisi institucional en perspectiva

Bajo la rueda o entre los muros. El análisis institucional en perspectiva

Sous la roue ou entre les murs. L'analyse institutionnelle en perspective

ANTONI TORT BARDOLET

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

Resum

Als anys seixanta del segle XX i amb el seu epicentre a França, apareix un nodrit grup de docents dels diferents nivells educatius que proposen nous plantejaments sobre les institucions educatives, de l'escola infantil a la universitat. Les propostes tenen molts punts de contacte amb altres reflexions i propostes que afecten al conjunt de les institucions de la societat en un procés de dissecció de les mateixes en el qual també hi participen psiquiatres, artistes, filòsofs i nous actors polítics, com els que lideraran la revolta de maig de 1968 als carrers de la capital francesa. En el camp educatiu, aquests moviments són identificats sota el paraigua comú de la denominació "Pedagogia Institucional". Al costat d'aquest moviment i al llarg de la història recent de l'educació europea, les institucions educatives han estat analitzades i revisades des de diferents perspectives, polítiques, culturals i pedagògiques. La comunicació pretén revisar alguns elements significatius del moviment de "La Pedagogia Institucional" i, així mateix, oferir una breu revisió de diferents línies de pensament i d'experiències educatives que han abordat el paper de les institucions, com a element de reflexió de la problemàtica del canvi educació, en el marc dels canvis socials i culturals del nostre temps.

Resumen

En los años sesenta del siglo XX y con su epicentro en Francia, aparece un nutrido grupo de docentes de los diferentes niveles educativos que proponen nuevos planteamientos sobre las instituciones educativas, de la escuela infantil a la universidad. Las propuestas tienen muchos puntos de contacto con otras reflexiones y propuestas que afectan al conjunto de las instituciones de la sociedad en un proceso de disección de las mismas en el que también participan psiquiatras, artistas, filósofos

y nuevos actores políticos, como los que liderarán la revuelta de mayo de 1968 en las calles de la capital francesa. En el campo educativo, estos movimientos son identificados bajo el paraguas común de la denominación "Pedagogía Institucional". Junto a este movimiento y lo largo de la historia reciente de la educación europea, las instituciones educativas han sido analizadas y revisadas desde diferentes perspectivas, políticas, culturales y pedagógicas. La comunicación pretende revisar algunos elementos significativos del movimiento de "La Pedagogía Institucional" y, asimismo, ofrecer una breve revisión de diferentes líneas de pensamiento y de experiencias educativas que han abordado el papel de las instituciones, como elemento de reflexión de la problemática del cambio educación, en el marco de los cambios sociales y culturales de nuestro tiempo.

Resumé

Dans les années soixante du XXe siècle et avec son épice en France, un groupe important d'enseignants de différents niveaux d'enseignement propose de nouvelles approches théoriques et pratiques pour analyser les établissements d'enseignement, de la maternelle à l'université, et pour approfondir en la conception des institutions en général. Les propositions ont de nombreux points de contact avec d'autres réflexions et propositions qui affectent toutes les institutions de la société dans un processus de déconstruction des institutions auquel participent des artistes, des philosophes et de nouveaux acteurs politiques, tels que ceux qui mèneront la révolte de mai. 1968 dans les rues de la capitale française. Dans le domaine de l'éducation, ces mouvements sont regroupés sous la dénomination commune de la « Pédagogie Institutionnelle ». Parallèlement à ce mouvement et tout au long de l'histoire récente de l'éducation européenne, les établissements d'enseignement ont été analysés et passés en revue sous différents angles: politique, culturel et pédagogique. La communication a pour objectif de passer en revue certains éléments significatifs du mouvement de la "Pédagogie Institutionnelle" et, aussi de présenter un bref aperçu des différents courants de pensée et expériences éducatives sur le rôle des institutions, en tant qu'élément de réflexion sur le problème de changement dans le champ de l'éducation, et dans le cadre des mutations sociales et culturelles de notre époque.

Una scuola senza società ?

Ivan Illich, Danilo Dolci e noi, qui, in un angolo dell'Europa del Sud

Une école sans société ?

Ivan Illich, Danilo Dolci et nous, ici, quelque part en Europe du Sud

ANTONIO FISCARELLI

Astratto

Il punto di inizio di questo studio è lo stesso assunto da Ivan Illich nel saggio *Deschooling Society*. Discuteremo di « alcune perplessità » alle quali non ci si può sottrarre quando si prende seriamente “l’ipotesi” che la società possa essere descolarizzata. Interrogiamo anche l’opera di Danilo Dolci perché quest’ultimo, negli stessi anni del discorso di Illich sulla descolarizzazione, cominciò lui stesso un discorso analogo, nella prospettiva di costruire, in Sicilia, un nuovo modello di scuola. La nostra ricerca non si svolge sul piano dell’utopia, non aspira a comprendere se un certo giorno arriveremo a “celebrare”, come voleva Illich, l’entrata in ciò che egli definisce “the Age of Leisure”. Essa guarda, per così dire, al di qua di questa speranza, poiché non interroga l’avvenire ma il presente, una determinata situazione del presente, essendo una riflessione su un’esperienza empirica che prosegue nella provincia di Foggia da circa dieci anni (quindici, se teniamo conto dei suoi preliminari storici). Concepito da un gruppo di bambini e destinato alla popolazione di un borgo rurale che, negli ultimi trent’anni, a vissuto tutti i conflitti sociali e istituzionali legati alla questione dell’immigrazione, questo progetto sembra orientato verso l’orizzonte aperto da Illich e Dolci. Cercheremo quindi comprendere perché questo progetto (che può certo apparire utopico), nato dall’intelligenza creativa e collaborativa di questi bambini, non riesce a decollare. Ciò implica una comparazione fra questa esperienza e il paradigma costituito dalla doppia esperienza di Dolci e Illich. Si tratta di trovare un senso di questi legami extra-temporali e di verificare se, in effetti, questo approccio può svelarci una prospettiva significativa intorno alla finalità dell’educazione nella società attuale.

Résumé

Le point de départ de cette étude est le même assumé par Ivan Illich dans l’essai *Deschooling society*. On discutera de quelques « perplexités » auxquelles on ne peut se soustraire lorsqu’on prend au sérieux « l’hypothèse » que la société puisse être déscolarisée. On interroge aussi l’oeuvre de Danilo Dolci car ce dernier, dans les mêmes années du discours d’Illich sur la déscolarisation, commença lui-même un discours analogue, dans la perspective de construire, en Sicile, un nouveau modèle d’école. Mais notre recherche ne se place pas du côté de l’utopie, n’aspire pas à comprendre si un certain jour nous pourrions « célébrer », comme le voulait Illich, l’entrée dans ce

qu'il nomme « the Age of Leisure ». Elle regarde en deçà de cet espoir car elle n'interroge pas l'avenir mais le présent, une situation déterminée du présent, étant une réflexion sur une expérience empirique se déroulant dans la province de Foggia, en Italie du Sud, depuis une dizaine d'années (ou bien une quinzaine, si nous tenons compte de ses préalables historiques). Conçu par un groupe d'enfants et destiné à la population d'un bourg paysan qui, dans les derniers trente ans, a vécu tous les conflits sociaux et institutionnels liés au phénomène de l'immigration, ce projet semble orienté vers l'horizon ouvert par Illich et Dolci. On cherchera, donc, à comprendre pourquoi ce projet (qui peut, bien sûr, apparaître utopique), sorti de l'intelligence créative et collaborative de ces enfants, n'arrive pas à s'épanouir. Cela implique une comparaison entre cette expérience et le paradigme constitué par la double expérience de Dolci et Illich. Il s'agit de trouver un sens de ces liens extra-temporels et de vérifier si, en effet, cette approche peut nous dévoiler une perspective significative autour de la finalité de l'éducation dans la société actuelle.

L'escola com a resposta als reptes educatius actuals

La escuela como respuesta a los retos educativos actuales

L'école en réponse aux défis éducatifs actuels

ALEX EGEA ANDRÉS

Universitat de Barcelona (Facultat d'Educació)

Resum

La societat actual presenta unes característiques singulars que la distingeixen d'altres etapes històriques. Som testimonis, ens agradi o no, d'un canvi d'època que afecta gairebé la totalitat dels habitants del planeta tant a nivell econòmic com tecnològic, polític i cultural. Estem davant un món més obert, complex, plural, dinàmic i incert que planteja diferents reptes en clau educativa com són la creixent complexitat del coneixement del món, l'enfortiment de les societats democràtiques, la construcció de la identitat individual i col·lectiva com a ciutadans i ciutadanes, la superació de les diferents vulnerabilitats i marginacions socials, i l'eradicació de conflictes bèl·lics.

Davant aquest escenari, és imprescindible, com a educadors i educadores, reflexionar sobre el paper i funció de l'escola com a espai òptim i imprescindible per a la creació de les condicions necessàries per a la formació de persones capaces de donar resposta als reptes de les societats actuals. L'escola s'erigeix com la institució que assumeix

l'encàrrec de preparar per a la vida en cadascun dels seus àmbits (personal, social, econòmic, tecnològic, polític) i, per això, és necessari que s'hi donin una sèrie d'aprenentatges encaminats a la construcció d'una ciutadania capaç d'assumir la realitat que li toca viure i imaginar escenaris de vida col·lectiva més justs, equitatius, solidaris i harmoniosos.

Que l'escola eduqui en aquest sentit implica capacitar a les noves generacions en: 1) comprendre la complexitat i interdependència dels assumptes i situacions que succeeixen tant a nivell local com global; 2) comprometre's i responsabilitzar-se a favor de relacions econòmiques equitatives que contribueixin a una economia de producció i consum més just i solidari tant a nivell local com global; 3) analitzar de manera crítica les implicacions existents entre ciència, progrés i qualitat de vida de les persones i del planeta; 4) participar activament en l'impuls d'iniciatives ofereixin solucions a la desafecció política i que sigui capaç de convertir-se en agent d'influència política; 5) establir relacions positives amb persones de diferents contextos nacionals, socials, ètnics, religiosos o de gènere; i 6) adquirir valors com el diàleg, la empatia, la justícia i el respecte que afavoreixin una *cultura* que superi la violència en totes les seves manifestacions i la guerra en totes les seves tipologies.

Resumen

La sociedad actual presenta unas características singulares que la distinguen de otras etapas históricas. Somos testigos, nos guste o no, de un cambio de época que afecta casi la totalidad de los habitantes del planeta tanto a nivel económico como tecnológico, político y cultural. Estamos ante un mundo más abierto, complejo, plural, dinámico e incierto que plantea diferentes retos en clave educativa cómo son la creciente complejidad del conocimiento del mundo, el fortalecimiento de las sociedades democráticas, la construcción de la identidad individual y colectiva como ciudadanos y ciudadanas, la superación de las diferentes vulnerabilidades y marginaciones sociales, y la erradicación de conflictos bélicos.

Ante este escenario, es imprescindible, como educadores y educadoras, reflexionar sobre el papel y función de la escuela como espacio óptimo e imprescindible para la creación de las condiciones necesarias para la formación de personas capaces de dar respuesta a los retos de las sociedades actuales. La escuela se erige como la institución que asume el encargo de preparar para la vida en cada uno de sus ámbitos (personal, social, económico, tecnológico, político) y, por eso, es necesario que se den una serie de aprendizajes encaminados a la construcción de una ciudadanía capaz de asumir la realidad que le toca vivir e imaginar escenarios de vida colectiva más justos, equitativos, solidarios y armoniosos.

Que la escuela eduque en este sentido implica capacitar a las nuevas generaciones en: 1) comprender la complejidad e interdependencia de los asuntos y situaciones que suceden tanto a nivel local como global; 2) comprometerse y responsabilizarse a favor

de relaciones económicas equitativas que contribuyan a una economía de producción y consumo más justo y solidario tanto a nivel local como global; 3) analizar de manera crítica las implicaciones existentes entre ciencia, progreso y calidad de vida de las personas y del planeta; 4) participar activamente en el impulso de iniciativas ofrezcan soluciones a la desafección política y que sea capaz de convertirse en agente de influencia política; 5) establecer relaciones positivas con personas de diferentes contextos nacionales, sociales, étnicos, religiosos o de género; y 6) adquirir valores como el diálogo, la empatía, la justicia y el respeto que favorezcan una cultura que supere la violencia en todas sus manifestaciones y la guerra en todas sus tipologías.

Résumé

La société actuelle présente des caractéristiques singulières qui la distinguent des autres étapes historiques. Qu'on le veuille ou non, nous sommes témoins d'un changement d'époque qui touche presque tous les habitants de la planète, tant sur le plan économique que technologique, politique et culturel. Nous sommes confrontés à un monde plus ouvert, complexe, pluriel, dynamique et incertain, qui pose différents défis en matière d'éducation, tels que la complexité croissante de la connaissance du monde, le renforcement des sociétés démocratiques, la construction de l'identité individuelle et collective en tant que citoyens, surmonter les différentes vulnérabilités et la marginalisation sociale et éliminer les conflits de guerre.

Dans ce scénario, il est essentiel, en tant qu'éducateurs, de réfléchir au rôle et à la fonction de l'école en tant qu'espace optimal et essentiel pour la création des conditions nécessaires à la formation de personnes capables de relever les défis des sociétés actuelles. L'école est l'institution qui se charge de préparer la vie dans chacun de ses domaines (personnel, social, économique, technologique, politique) et, par conséquent, il est nécessaire de donner une série de leçons à construction d'une citoyenneté capable d'assumer la réalité qu'ils doivent vivre et imaginer des scénarios de la vie collective plus justes, équitables, solidaires et harmonieux.

Que l'école forme dans ce sens implique de former les nouvelles générations à: 1) comprendre la complexité et l'interdépendance des problèmes et des situations qui se produisent à la fois localement et globalement; 2) s'engager et être responsable en faveur de relations économiques équitables contribuant à une économie de production et de consommation plus juste et plus solidaire, tant au niveau local que mondial; 3) analyser de manière critique les implications existantes entre la science, le progrès et la qualité de la vie des personnes et de la planète; 4) participer activement à la promotion d'initiatives qui offrent des solutions au mécontentement politique et qui soient en mesure de devenir un agent d'influence politique; 5) établir des relations positives avec des personnes de différents contextes nationaux, sociaux, ethniques, religieux ou de genre; et 6) acquérir des valeurs telles que le dialogue, l'empathie, la

justice et le respect, qui favorisent une culture qui triomphe de la violence dans toutes ses manifestations et de la guerre dans toutes ses typologies.

La *polis* com a organisme eusocial: la pedagogia com a sistema immunològic en el manteniment de la democràcia

La *polis* como organismo eusocial: la pedagogía como sistema inmunológico en el mantenimiento de la democracia

La *polis* en tant qu'organisme eusocial: la pédagogie en tant que système immunologique pour le maintien de la démocratie

The *polis* as eusocial organism: pedagogy as an immunological system in the upholding of democracy

MIQUEL AMORÓS HERNÁNDEZ

Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona.
Departament de Teoria i Història de l'Educació

Resum

L'objectiu d'aquest treball és presentar la pedagogia com a sistema immunològic social en el manteniment de la democràcia davant els totalitarismes, tant propis com aliens. Es proposa que les representacions dels objectes del món esdevenen representacions mentals, que per mitjà del llenguatge i el diàleg social es converteixen en representacions socials. Finalment les representacions socials, per un procés d'evolució cultural es constitueixen en representacions culturals. Aquestes representacions o idees es vinculen amb els estats somàtics que acompanyen la seva formació. Els estats somàtics es vinculen evolutivament amb les emocions, la qual cosa suposa que determinades idees romanguin inanalitzades racionalment. Això facilita la seva manipulació en funció de determinats interessos. Aquesta manipulació de les emocions en detriment de la raó és una de les causes del totalitarisme. Contra el totalitarisme, la pedagogia ha de contraposar el diàleg, i el cultiu de la raó crítica i dels sentiments ètics i estètics. L'educació de la raó pura i de la pràctica, junt amb una educació dels sentiments ètics i estètics de l'home es presenten com a salvaguarda de la democràcia, davant de les meres emocions, ja presents en les etapes més simples de l'evolució zoològica i per això mateix, menys lligades a la raó, característica essencial de l'home.

Resumen

El objetivo de este trabajo es presentar la pedagogía como sistema inmunológico social en el mantenimiento de la democracia ante los totalitarismos, tanto propios como ajenos. Se propone que las representaciones de los objetos del mundo se convierten en representaciones mentales, que por medio del lenguaje y el diálogo social se convierten en representaciones sociales. Finalmente las representaciones sociales, por un proceso de evolución cultural se constituyen en representaciones culturales. Estas representaciones o ideas se vinculan con los estados somáticos que acompañan su formación. Los estados somáticos se vinculan evolutivamente con las emociones, lo que supone que determinadas ideas permanezcan inanalizadas racionalmente. Esto facilita su manipulación en función de determinados intereses. Esta manipulación de las emociones en detrimento de la razón es una de las causas del totalitarismo. Contra el totalitarismo, la pedagogía debe contraponer el diálogo, y el cultivo de la razón crítica y los sentimientos éticos y estéticos. La educación de la razón pura y de la práctica, junto con una educación de los sentimientos éticos y estéticos del hombre se presentan como salvaguarda de la democracia, frente a las meras emociones, ya presentes en las etapas más simples de la evolución zoológica y por eso mismo, menos ligadas a la razón, característica esencial del hombre.

Résumé

L'objectif de ce travail est de présenter la pédagogie en tant que système immunologique social au service du maintien de la démocratie face aux totalitarismes, les leurs et ceux des autres. Il est proposé que les représentations des objets du monde deviennent des représentations mentales qui, à travers le langage et le dialogue social, deviennent des représentations sociales. Enfin, les représentations sociales, à travers un processus d'évolution culturelle, constituent des représentations culturelles. Ces représentations ou idées sont liées aux états somatiques qui accompagnent leur formation. Les états somatiques sont liés aux émotions, ce qui signifie que certaines idées restent rationnellement inanalysées. Cela facilite sa manipulation en fonction de certains intérêts. Cette manipulation des émotions au détriment de la raison est l'une des causes du totalitarisme. Contre le totalitarisme, la pédagogie doit opposer le dialogue et la culture de la raison critique et des sentiments éthiques et esthétiques. L'éducation de la raison et de la pratique pures, ainsi que l'éducation des sentiments éthiques et esthétiques de l'homme, sont présentées comme une garantie de la démocratie, face à de simples émotions, déjà présentes dans les simples étapes de l'évolution zoologique et par la même, moins lié à la raison, caractéristique essentielle de l'homme.

Abstract

The aims of this work is to present the pedagogy as a social immunological system in the maintenance of democracy in the face of totalitarianisms, both their own and those of others. It is proposed that representations of the objects of the world become mental representations, which through language and social dialogue become social representations. Finally, social representations, through a process of cultural evolution, constitute cultural representations. These representations or ideas are linked to the somatic states that accompany their formation. Somatic states are linked evolutionarily with emotions, which mean that certain ideas remain rationally inanalyzed. This facilitates its manipulation according to certain interests. This manipulation of emotions to the detriment of reason is one of the causes of totalitarianism. Against totalitarianism, pedagogy must oppose dialogue, and the cultivation of critical reason and ethical and aesthetic feelings. The education of pure reason and practice, together with an education of the ethical and aesthetic feelings of man, are presented as a safeguard of democracy, in the face of mere emotions, already present in the simplest stages of zoological evolution and by that same, less bound to the reason, essential characteristic of the man.

La supresión de la diversidad en la educación brasileña contemporánea: la Reforma de la Enseñanza Secundaria, la Base Nacional Común Curricular y la Escuela sin Partido

La suppression de la diversité dans l'éducation brésilienne contemporaine: la Réforme de L'enseignement secondaire, la Base Commune du Programme National et L'école Sans Parti

The suppression of diversity in contemporary Brazilian education: the Reform of Secondary Education, the Common National Curriculum Base and the School without Political Party

FLÁVIA BASTOS DA CUNHA

Doctoranda en Educación (Teoría e Historia de la Educación) en la Universidad de Barcelona

Resumen

Así como en varias partes del mundo, en Brasil crecen las iniciativas sostenidas por una ideología ultraderechista. Sea cual sea el área, son muchos los cambios estructurales

hechos con la intención de sostener y promover los intereses liberales y conservadores. En la educación no es diferente, y tal vez no sea demasiado decir que algunos de los principales cambios en curso están dirigidos a la estructura de las instituciones educativas y al propio sistema educativo. En este escenario, tres iniciativas adquieren una especial importancia debido al impacto en la estructura del sistema educativo brasileño: la Reforma Nacional de la Enseñanza Secundaria, la institución de la Base Nacional Común Curricular (BNCC) y el proyecto de ley titulado "Escuela sin Partido". La primera iniciativa citada prevé una nueva organización del currículo de la Enseñanza Secundaria. En la propuesta, que ya está en vías de implementación, las Matemáticas y Lengua Portuguesa son privilegiadas, en detrimento de asignaturas como Sociología, Filosofía e Historia del Arte, que luego se convierten en contenidos de signaturas como Historia y Geografía. La Base Nacional Común Curricular propone un currículo básico a ser adoptado. En un país de proporciones geográficas continentales como es el Brasil la diversidad cultural existente no puede ser contemplada por un currículo único y fijo. Además, el currículo propuesto presenta una visión fragmentada del conocimiento y no contempla el abordaje de la cuestión de género y educación política en su núcleo y enfatiza la importancia de la inserción de la enseñanza religiosa como disciplina básica. Por último, el proyecto de ley "Escuela sin Partido" tiene por objetivo prohibir el adoctrinamiento en las escuelas. Así, propone criminalizar el abordaje de temáticas relacionadas a la política, género y sexualidad en las instituciones formales de enseñanza. De esta forma, pretende que la escuela sea "neutra" y no interfiera en temas que deben ser discutidos (o no) en el ambiente familiar de cada estudiante. A pesar de ser tres iniciativas distintas, todas ellas enfatizan la supresión de derechos al acceso a la educación y a la libertad de pensamiento y expresión. La propuesta de comunicación que aquí se presenta pretende, a partir de un análisis de las intenciones políticas que sustentan tales cambios estructurales en la educación brasileña y sus consecuencias en la sociedad brasileña, pensar las posibles estrategias de resistencia creativa - algunas ya en curso, al asalto a la diversidad y democracia en la educación brasileña.

Résumé

Comme dans plusieurs parties du monde, au Brésil, les initiatives soutenues par une idéologie d'extrême droite se multiplient. Quel que soit le domaine, de nombreux changements structurels ont été apportés dans le but de soutenir et de promouvoir les intérêts libéraux et conservateurs. En matière d'éducation, la situation n'est pas différente et il n'est peut-être pas exagéré de dire que certains des principaux changements en cours concernent la structure des établissements d'enseignement et le système éducatif lui-même. Dans ce scénario, trois initiatives revêtent une importance particulière en raison de l'impact sur la structure du système éducatif brésilien: la Réforme Nationale de L'enseignement Secondaire, l'institution de la Base

Nationale du Curriculum Commun (BNCC) et le projet de loi intitulé "École sans parti". La première initiative mentionnée prévoit une nouvelle organisation du programme d'enseignement secondaire. La proposition, qui est déjà en cours d'application, privilégie les mathématiques et la langue portugaise au détriment de signatures comme la sociologie, la philosophie et l'histoire de l'art, qui deviennent alors des contenus de symboles tels que l'histoire et la géographie. La base commune du programme national propose un programme de base à adopter. Dans un pays aux proportions géographiques continentales comme le Brésil, la diversité culturelle existante ne peut être envisagée par un programme unique et fixe. En outre, le programme proposé présente une vision fragmentée de la connaissance et n'envisage pas de traiter la question du genre et de l'éducation politique de manière fondamentale et souligne l'importance de l'insertion de l'éducation religieuse en tant que discipline de base. Enfin, le projet de loi "Ecole sans parti" vise à interdire l'endoctrinement dans les écoles. Ainsi, il propose de criminaliser l'approche de sujets liés à la politique, au genre et à la sexualité dans les établissements d'enseignement formels. De cette manière, il est prévu que l'école soit "neutre" et ne se mêle pas des sujets qui doivent être discutés (ou non) dans l'environnement familial de chaque élève. Bien qu'il s'agisse de trois initiatives différentes, elles mettent toutes l'accent sur la suppression des droits d'accès à l'éducation et sur la liberté de pensée et d'expression. La proposition de communication présentée ici vise, à partir d'une analyse des intentions politiques qui sous-tendent de tels changements structurels dans l'éducation brésilienne et ses conséquences sur la société brésilienne, à réfléchir aux stratégies possibles de résistance créatrice, dont certaines sont déjà en cours, assaut sur la diversité et la démocratie dans l'éducation brésilienne.

Abstract

As in several parts of the world, in Brazil, initiatives supported by an ultra-rightist ideology are growing. Whatever the area, there are many structural changes made with the intention of sustaining and promoting liberal and conservative interests. In education it is not different, and it may not be too much to say that some of the main changes under way are directed to the structure of educational institutions and to the educational system itself. In this scenario, three initiatives acquire special importance due to the impact on the structure of the Brazilian educational system: the National Reform of Secondary Education, the institution of the National Common Curriculum Base (BNCC) and the bill entitled "School without Political Party". The first mentioned initiative foresees a new organization of the Secondary Education curriculum. In the proposal, which is already in the process of implementation, Mathematics and Portuguese Language are privileged, to the detriment of such signatures as Sociology, Philosophy and History of Art, which then become contents of symbols such as History and Geography. The Common National Curriculum Base proposes a basic curriculum to be adopted. In a country of continental geographic proportions such as Brazil, the

existing cultural diversity can not be contemplated by a single and fixed curriculum. In addition, the proposed curriculum presents a fragmented vision of knowledge and does not contemplate addressing the issue of gender and political education at its core and emphasizes the importance of the insertion of religious education as a basic discipline. Finally, the bill "School without Political Party" aims to prohibit indoctrination in schools. Thus, it proposes to criminalize the approach of topics related to politics, gender and sexuality in formal educational institutions. In this way, it is intended that the school be "neutral" and not interfere in topics that must be discussed (or not) in the familiar environment of each student. Despite being three different initiatives, all of them emphasize the suppression of rights to access to education and freedom of thought and expression. The communication proposal presented here aims, from an analysis of the political intentions that sustain such structural changes in Brazilian education and its consequences in Brazilian society, to think about the possible strategies of creative resistance - some already in progress, assault on diversity and democracy in Brazilian education.

Vers una pedagogia feminista amb perspectiva interseccional: gènere i educació

Hacia una pedagogía feminista con perspectiva interseccional: género y educación

Towards a feminist pedagogy with intersectional perspective: gender and education

MERCÈ OTERO VIDAL

MIRTA LOJO

ALTRES COMPONENTS DEL GRUP PEDAGOGIES FEMINISTES.

INTERSECCIONS EN BASE A GÈNERES I IDENTITATS EN EL MARC ESCOLAR

IDP-ICE de la Universitat de Barcelona

Resum

Tots els canvis socials que s'han produït i es produeixen actualment porten més que mai a reivindicar una Coeducació interseccionada pel sexe/gènere, la classe social, els graus de funcionalitat i l'origen ètnic i cultural. És possible transformar l'escola i desenvolupar una educació que porti a un món plural basat en la llibertat, la justícia i

el benestar per a totes les persones? Mestres i professores amb una pràctica política de llarg recorregut pensem que sí i que la resposta és la Pedagogia Feminista, que en el marc de les pedagogies emancipadores planteja l'abolició de les relacions de poder.

La formació inicial i contínua del professorat, la producció de materials didàctics, l'organització i funcionament dels centres, el currículum, la comunicació, la convivència i tots els àmbits de les comunitats educatives poden evolucionar de forma significativa cap a una educació de qualitat basada en la justícia social. La Pedagogia Feminista, des del pensament i l'acció, planteja la construcció d'identitats en un marc de llibertat amb la superació de les estereotípies del sistema sexe-gènere, els prejudicis racistes, capacitistes, sexistes, aporofòbics i lgtbifòbics.

El professorat que de manera quotidiana fa realitat la Coeducació a les aules està actuant, sobre les bases de la Pedagogia Feminista, per tenir cura d'una comunicació inclusiva i alhora visibilitzadora de les diferències, per revisar els programes i els continguts curriculars i donar protagonisme als grups socials desfavorits, per vigilar l'ocupació abusiva de l'espai i per vetllar per una convivència basada en el reconeixement, l'equitat, la cura i la coresponsabilitat.

Aquests processos de transformació, de caràcter comunitari, necessiten d'escenaris socials en els quals el pensament crític i la participació de totes les persones implicades (famílies, alumnat, professorat, monitoratge d'activitats extraescolars, personal d'administració i serveis de l'escola, altres professionals i serveis del territori) condueixin a una presa de consciència, partint de si, de la seva pròpia experiència com a font de saber, valorant la importància de l'afectivitat en les relacions humanes i amb l'entorn i amb una voluntat de canvi superadora de l'ordre social heteropatriarcal.

Resumen

Todos los cambios sociales que se han producido y se producen actualmente llevan más que nunca a reivindicar una Coeducación interseccionada por el sexo / género, la clase social, los grados de funcionalidad y el origen étnico y cultural. ¿Es posible transformar la escuela y desarrollar una educación que lleve a un mundo plural basado en la libertad, la justicia y el bienestar para todas las personas? Maestras y profesoras con una práctica política de largo recorrido pensamos que sí y que la respuesta es la Pedagogía Feminista, que en el marco de las pedagogías emancipadoras plantea la abolición de las relaciones de poder.

La formación inicial y continua del profesorado, la producción de materiales didácticos, la organización y funcionamiento de los centros, el currículo, la comunicación, la convivencia y todos los ámbitos de las comunidades educativas pueden evolucionar de forma significativa hacia una educación de calidad basada en la justicia social. La Pedagogía Feminista, desde el pensamiento y la acción, plantea la construcción de

identidades en un marco de libertad con la superación de las estereotipias del sistema sexo-género, los prejuicios racistas, capacitistas, sexistas, aporofóbicos y lgtbifóbicos.

El profesorado que de manera cotidiana hace realidad la Coeducación en las aulas está actuando, sobre las bases de la Pedagogía Feminista, para cuidar de una comunicación inclusiva y al mismo tiempo visibilizadoras de las diferencias, para revisar los programas y los contenidos curriculares y dar protagonismo los grupos sociales desfavorecidos, para vigilar la ocupación abusiva del espacio y para velar por una convivencia basada en el reconocimiento, la equidad, el cuidado y la corresponsabilidad.

Estos procesos de transformación, de carácter comunitario, necesitan de escenarios sociales en los que el pensamiento crítico y la participación de todas las personas implicadas (familias, alumnado, profesorado, responsables de actividades extraescolares, personal de administración y servicios de la escuela, otros profesionales y servicios del territorio) conduzcan a una toma de conciencia, partiendo de sí, de la propia experiencia como fuente de saber, valorando la importancia de la afectividad en las relaciones humanas y con el entorno y con una voluntad de cambio superadora del orden social heteropatriarcal.

Abstract

All the social changes that have occurred and occur today claim more than ever to a coeducation intersected by sex/gender, social class, degrees of functionality and ethnic and cultural origin. Is it possible to transform school and develop an education that leads to a plural world based on freedom, justice and well-being for all people? Teachers with a long-term political practice think that it is and the key answer is Feminist Pedagogy. Jointly other emancipatory pedagogies Feminist Pedagogy want the abolition of the relations of power.

The initial and continuous teacher training, the production of curricular materials, the organization and functioning of the schools, the curriculum, the communication, the living-together and everything related to educational communities can evolve significantly towards a quality education based in social justice. Feminist Pedagogy, from thought and action, raises the construction of identities within a freedom framework by overcoming stereotypes of the sex-gender system and racist, ableist, sexist, aporophobic and lgtbiphobic prejudices.

Teachers that daily make Coeducation in the classrooms, on the basis of Feminist Pedagogy, lead to take care of inclusive communication, to make visible the social and personal differences, to review curricular programs and contents and to give prominence to disadvantaged social groups, by monitoring abusive occupation of space and to ensure living-together based on recognition, equity, care and co-responsibility.

These processes of transformation, of a community nature, need social arena in which the critical thinking and the participation of all the people involved (families, students, teachers, staff of extracurricular activities, administration and services staff of the school, other professionals and services of the territory) lead to awareness, starting from their own lives, of their own experiences as a source of knowledge and assessing the importance of affectivity in human relationships and of care of environments, with a will to change and overcoming the heteropatriarchal social order.

L'educació: entre el naturalisme i l'artificialitat

Education: between naturalism and artificiality

FERRAN SÁNCHEZ MARGALEF

Professor del departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona

Resum

Aquesta breu comunicació girarà entorn la figura de Rousseau i la seva àmplia i constant repercussió, que arriba als nostres dies, en l'educació.

La nostra època guarda profundes diferències vers la societat Francesa del segle XVIII i el París del Segle de les Llums que Rousseau conegué. No obstant, sí que podem

establir una mirada crítica sobre aquells afers quotidians que el nostre protagonista no dubtaria en encasellar com a vicis dels que cal apartar a l'infant. A més a més, també ens endinsarem en el sentit vitalista i profund que l'autor atorga a la Natura tot contraposant-la a la visió transhumanista postmoderna.

La naturalesa és la nostra Mare. Així ho entén Rousseau i, per aquest motiu, d'ella emanen totes les nostres accions, entre elles, la instrucció. L'educació de l'infant és, doncs, fruit del transcurs no alterat de la pròpia condició humana. D'aquesta manera, la magna font d'inspiració, saviesa, bellesa i harmonia no pot ser altra que la pròpia Natura. L'educació, per tant, no només sobre coneixements generals si no també ètica i del caràcter ha de venir de la seva mà. Així ho exposa de manera magistral a *Emili*¹ on l'autor resguarda el seu protagonista de la societat fins als 12 anys, en benefici de la llibertat, l'autenticitat i l'espontaneïtat de l'individu.

¹ Rousseau, J. J., Wallon, H. i Lecerle, J. L. (1973). *Emilio o de la educación*. Fontanella.

No obstant, ja no està tan clar que el futur de l'essència humana passi per la Naturalitat. Actualment els embarassos ja estan essent monitoritzats i controlats per aparells electrònics i, per posar sols un exemple, ja s'està investigant produir diverses alteracions en l'ADN que acabin determinant la condició de la pròpia vida². En aquest mil·lenni observarem com la Ciència desafia la Natura en la creació de la pròpia vida.

Les repercussions educatives són molt grans. La més clara segurament és l'artificialitat que últimament acompanya la formació. En qualsevol dels àmbits educatius, i a tots els nivells, les tecnologies i els suports digitals comencen a impregnar qualsevol tipus d'aprenentatge. Feliçment, la naturalitat de l'experiència viscuda s'ha anat substituint per l'artificialitat de la (re)creació experimentada, un canvi transcendental que ha marcat l'inici d'una nova era educativa.

Ja per acabar, entenent que tant el naturalisme pedagògic de Rousseau com estar permanentment connectat a les tecnologies en la nostra societat constitueixen un extrem, voldríem apuntar la paraula equilibri. L'equilibri de, per exemple, Bill Gates, Steve Jobs i Tim Cook a l'hora d'educar els seus fills en aspectes digitals³. Tots tres han limitat les hores que els seus descendents estan en contacte amb les tecnologies i aposten per una pedagogia Waldorf, és a dir, una educació activa i manipulativa que cerca desenvolupar la creativitat de l'infant.

Abstract

This brief communication will go around the figure of Rousseau and its wide and constant repercussion which comes, to our days, in education.

Our time has deep differences towards the French society of the eighteenth century and the Paris of the Century of the Lights that Rousseau knew. However, we can establish a critical look at those everyday affairs that our protagonist would not hesitate to categorize as vices for which the child must be separated. In addition, we will also enter into the vital and profound sense that the author grants to Nature by contrasting it with the transhumanist postmodern vision.

Nature is our Mother. This is what Rousseau understands, and for this reason, all of our actions, including the instruction, emanate from it. The education of the child is, then, the fruit of the unaltered course of the human condition itself. In this way, the great source of inspiration, wisdom, beauty and harmony can not be other than Nature itself. Education, therefore, not only about general knowledge but also ethics and

² Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: A brief history of tomorrow*. Random House.

³ Bill Gates, Steve Jobs y Tim Cook alejaron a sus niños de la tecnología. *EL Universal* (2018, febrer 12). Recuperat el 23 de novembre de 2018, des de <https://www.eluniversal.com.mx/carera/economia/bill-gates-steve-jobs-y-tim-cook-alejan-sus-ninos-de-la-tecnologia>.

character must come from your hand. This is explained so skillfully by Emili⁴, where the author protects the protagonist of the society until 12 years, to the benefit of the freedom, the authenticity and the spontaneity of the individual.

However, it is not so clear that the future of the human essence goes through Naturalness. Currently pregnancies are already being monitored and controlled by electronic devices and, to give just one example, it is already being investigated to produce several alterations in the DNA that ultimately determine the condition of one's own life⁵. In this millennium we will observe how Science defies Nature in the creation of one's own life.

The educational repercussions are very large. The clearest is certainly the artificiality that lately accompanies the training. In any of the educational fields, and at all levels, technologies and digital media begin to impregnate any type of learning. Fortunately, the naturalness of the lived experience has been replaced by the artificiality of the (re) created experiment, a transcendental change that has marked the beginning of a new educational era.

Already to finish, understanding that Rousseau's pedagogical naturalism as being permanently connected to the technologies in our society is an extreme, we would like to point to the word balance. The balance of, for example, Bill Gates, Steve Jobs and Tim Cook when educating their children in digital aspects. All three have limited the hours that their descendants are in contact with the technologies and they are committed to Waldorf pedagogy, that is, an active and manipulative education that seeks to develop the creativity of the child.

⁴ Rousseau, J. J., Wallon, H. i Lecerclle, J. L. (1973). *Emilio o de la educación*. Barcelona: Fontanella.

⁵ Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: A brief history of tomorrow*. Random House.

L'Escola catalana, avui plurilingüe. Una visió evolutiva

The Catalan School, today plurilingual. An evolutionary vision

CARME RIDER SERRA

I EQUIP DE RECERCA FEM L'ESCOLA PLURILINGÜE

Societat Catalana de Pedagogia / Institut d'Estudis Catalans

Resum

Fem l'escola plurilingüe és la tercera fase de la (R+D+I) iniciada efectivament el 2014.

La recerca s'inicia davant les constatació de la poca eficàcia que ha tingut a Catalunya l'ensenyament de llengües estrangeres (2008) i que el model d'immersió ha garantit l'aprenentatge de la llengua catalana per a tots els infants però no ha activat la voluntat de parlar-la en molts adolescents que sí que l'han apres. En un context actual de multilingüisme social i globalització, la recerca impulsa una lectura actualitzada amb visió evolutiva del concepte d'escola catalana, que avui ha de ser escola plurilingüe amb el català com a llengua comuna del territori i eix vertebrador de les altres llengües vives. La línia d'orientació s'alinea amb els plantejaments del Consell d'Europa (2002) i els objectius de la OCDE per al 2020 i es basa en la gestió de la multiculturalitat de les societats i la preservació de la llengua i cultura catalana com a element identitari i integrador per a la cohesió social.

La recerca està orientada a millorar la pràctica educativa (Nisbet, 1988; De Miguel, 1988) amb fonamentació i instrumentació pedagògica. La metodologia és múltiple per necessitat, empírica.analítica i humanística.interpretativa. La finalitat és activar la reflexió i presa de decisions dels docents, investigació avaluativa amb dimensió formativa (Scriven, 1967) amb contribució dels investigadors en recerca-acció amb els docents (Kemmis, 1984; Elliott, 1978) en la fase d'innovació (I) que es fa de manera participativa. També s'alinea amb l'actualitzada i clarificadora contribució del professor Mateo que integra la triple perspectiva de recerca, avaluació i innovació. "... el pensament avaluador contribueix a les noves formes d'aprenentatge aportant evidències sobre el progrés, l'èxit i els fracassos de la innovació a mesura que es va desenvolupant". I afegeix la derivada clau: "... un nou enfocament estratègic per afavorir de manera significativa la formació i el desenvolupament professional del professor" ⁶

La cronologia del procés s'inicia el 2005, quan es constata la poca eficàcia de l'aprenentatge de la llengua a Catalunya. Entre els anys 2008 i 2014 es projecta i

⁶ Mateo, J. (2017). Innovació i avaluació en el context d'un canvi de paradigma de l'educació. *Revista Catalana de Pedagogia*, 12, 39-59. DOI: 10.2436/20.3007.01.94. ISSN (edició electrònica): 2013-9594. <http://revistes.iec.cat/index.php/RCP/article/view/143997/142641>

realitza l'elaboració d'instruments amb valor de canvi i s'inicia el primer pilotatge a l'any 2014. A l'any 2017 més de quatre-centes escoles de Catalunya, 58 escoles occitanes, unes vuitanta escoles de les Illes Balears i quatre escoles d'Andorra participen aplicant els instruments pedagògics que l'equip de recerca ha posat a la seva disposició.. A l'any 2018 cent escoles de Catalunya es configuren en grups de treball distribuïts per xarxes territorials per aprofundir en temes específics i apliquen els nous instruments que han estat elaborats col·laborativament recercadors i escoles.

Actualment la recerca segueix en la fase d'innovació (I) i la metodologia adequada és múltiple: autoavaluació i supervisió educativa amb finalitat de millora, investigació acció i investigació participativa. Els instruments s'apliquen i els processos de millora s'avaluen a nivell de cada escola. L'oportunitat de contrastar amb docents d'altres escoles permet contribuir a afinar els instruments i a prendre decisions amb major seguretat. La participació voluntària d'investigadors i de docents garanteix un intercanvi i col·laboració. La recerca no es focalitza tant en els resultats, que són una dada necessària, com en els processos evolutius que fan evident la millora. Ara podem parlar de la incorporació d'investigadors associats (coinvestigadors en diuen Florensa i Sols, 2017) atès que no són aplicadors sinó participants en el pensament i en l'acció.

Abstract

Fem l'escola plurilingüe (Doing school PLURilingual) is the third phase of the (R & D & I) that started in 2014. The research begins with the realization of the lack of efficiency in the teaching of foreign languages in Catalonia (2008) and that the immersion model has guaranteed the learning of the Catalan language for all children but has not Activated the will to speak it in many teens who have learned it. In a current context of social multilingualism and globalization, research promotes an updated reading with an evolutionary vision of the concept of Catalan school, which today must be a multilingual school with Catalan as a common language of the territory and the backbone of other living languages.

The orientation line aligns with the views of the Council of Europe (2002) and the objectives of the OECD for 2020 and is based on the management of the multiculturalism of societies and the preservation of Catalan language and culture as an identifying and integrating element for social cohesion.

The research is aimed at improving educational practice (Nisbet, 1988; De Miguel, 1988) with pedagogical foundation and instrumentation. The methodology is multiple by necessity, empirical.analytical and humanistic.interpretative. The purpose is to activate the reflection and decision-making of teachers, evaluative research with a formative dimension (Scriven, 1967) with the contribution of researchers in research-action with teachers (Kemmis, 1984; Elliott, 1978) Innovation (I) that is done in a participatory way. It also aligns with the updated and clarifying contribution of Professor Mateo that integrates the triple perspective of research, evaluation and

innovation. "... the evaluative thinking contributes to the new forms of learning contributing evidences on the progress, the success and the failures of the innovation as it is being developed". And it adds the key derivative: "... a new strategic approach to favor significantly the training and professional development of the teacher"⁷

The chronology of the process began in 2005, when the unacceptability of language learning in Catalonia is proven. Between 2008 and 2014, the development of instruments with exchange value is projected and the first piloting is started in 2014. In 2017, more than four hundred schools in Catalonia, 58 Occitan schools, about eighty schools in the Balearic Islands and four schools in Andorra participate by applying the pedagogical instruments that the research team has made available to them. By the year 2018, one hundred schools in Catalonia are formed in work groups distributed by territorial networks to deepen in specific subjects and apply the new instruments that have been collaboratively elaborated by researchers and schools. Currently the research is still in the innovation phase (I) and the appropriate methodology is multiple: self-evaluation and educational supervision in order to improve research, action and participatory research. The instruments are applied and the improvement processes are evaluated at the level of each school. The opportunity to contrast with teachers from other schools can help to tune out the instruments and make decisions with greater security. The voluntary participation of researchers and teachers guarantees an exchange and collaboration. The research is not focused on the results, which are a necessary data, as well as on the evolutionary processes that make the improvement evident. We can now talk about the incorporation of associated researchers (co-researchers called Florensa and Sols, 2017) since they are not applicators but rather participants in thought and action.

⁷ Mateo, J. (2017). Innovació i avaluació en el context d'un canvi de paradigma de l'educació. *Revista Catalana de Pedagogia*, 12, 39-59. DOI: 10.2436/20.3007.01.94. ISSN (edició electrònica): 2013-9594. <http://revistes.iec.cat/index.php/RCP/article/view/143997/142641>

**Pedagogías de la democracia y de la resistencia en contexto autoritario
(Portugal, años 50-70 del siglo XX)**

**Pédagogie de la démocratie et de la résistance dans le contexte autauritaire
du Portugal (années 50 à 70 du xxème siècle)**

JOAQUIM PINTASSILGO

ALDA NAMORA DE ANDRADE

Instituto de Educação, Universidade de Lisboa

Resumen

En el período posterior a la Segunda Guerra Mundial y, en particular, a partir de los años 50, aunque todavía en contexto autoritario, asistimos a un esfuerzo de renovación pedagógica, desarrollado, en especial, en los márgenes del régimen y protagonizado por actores educativos que se situaban en el ámbito de la resistencia política. Como figuras de referencia de ese movimiento encontramos educadores como Rui Grácio, João dos Santos, Maria Amália Borges y Sérgio Niza, quienes inspiraron o ayudaron a dinamizar un conjunto de experiencias escolares alternativas con vistas a una educación para la ciudadanía, además de buscar, igualmente, poner en práctica nuevas concepciones relativas a la formación de profesores, a la protección del niño o a la educación especial. Estos educadores acabaron siendo decisivos en lo que se refiere a la recepción y difusión de un conjunto de ideas innovadoras que circulaban internacionalmente y al intento de promover su aplicación creativa en nuestro país contribuyendo así a la construcción futura de una sociedad democrática. Siendo así, esta comunicación tiene como objetivos los siguientes: reflexionar sobre las apropiaciones, en Portugal de los años 50-70, de pedagogías que se presentaban como alternativas a dicha enseñanza "tradicional"; determinar el papel desempeñado en este movimiento por un grupo de educadores considerados "progresistas"; y analizar las propuestas en el ámbito de la educación para la democracia allí presentes. Utilizaremos como fuentes el conjunto de la producción, a los más diversos niveles, de esos educadores y recurriremos, en particular, a los conceptos y las perspectivas de la Historia Cultural.

Résumé

Dans la période postérieure à la 2ème guerre mondiale et, en particulier, à partir des années 50, malgré le contexte toujours autoritaire, nous avons assisté à un effort de rénovation pédagogique, développé, surtout, au bord du régime et entrepris par des acteurs éducatifs qui se situent dans champ de l'opposition politique. Comme personnalités de référence de ce mouvement se trouvent des éducateurs tels que Rui Grácio, João dos Santos, Maria Amalia Borges et Sergio Niza qui ont inspiré ou aidé à

dynamiser plusieurs expériences scolaires alternatives visant une éducation à la citoyenneté, tout en cherchant à mettre en place les nouvelles conceptions relatives à la formation des enseignants, à la protection de l'enfant ou à l'éducation spéciale. Ces éducateurs ont été décisifs en ce qui concerne la réception et la diffusion d'un ensemble d'idées innovatrices qui circulaient au niveau international et la tentative de promouvoir leur concrétisation, de façon créative, dans le but de contribuer, ainsi, à l'accomplissement d'une société démocratique. La présente communication a, donc, pour objectifs de réfléchir sur les appropriations, au Portugal, dans les années 50 à 70, de pédagogies qui se présentent comme alternatives à la pédagogie dite «traditionnelle», d'évaluer le rôle joué dans ce mouvement par cet ensemble d'éducateurs considérés comme «progressistes» et d'analyser les propositions dans le domaine de l'éducation pour la démocratie qui y sont présentes. Nous utiliserons comme sources les textes produits par ces éducateurs, en multiples niveaux, et nous ferons appel, en particulier, aux concepts et aux perspectives de l'Histoire Culturelle.

Experiències d'escoles i institucions educatives / Expériences des écoles et des institutions éducatives

Secció A (Sala Pi i Sunyer). Moderador/Modérateur: Joan Rué

Un mètode natural d'ensenyament

A natural method of teaching

CARME SERRANO JIMÉNEZ

Escola Ernest Lluch, L'Hospitalet de Llobregat

Resum

Ensenyar utilitzant la metodologia KBIP (Knowledge Building International Project) és una bona eina per ser utilitzada de manera natural amb els nostres alumnes.

La meua escola actual serà el marc de referència. Allà, venen un grup d'alumnes de tot el món que tenen un nivell socioeconòmic baix.

Em van donar l'oportunitat de desenvolupar aquesta metodologia a les classes perquè els estudiants tinguessin la mateixa oportunitat que altres escoles estàndard tenen. També s'adapta a la ideologia de l'equip de professors, perquè no disposem de llibres de text per ajudar en l'ensenyament del procés d'aprenentatge.

El context multicultural i multilingüe dels estudiants pot enriquir el seu aprenentatge diari. Poden utilitzar les noves tecnologies per fer recerca i utilitzar les eines adequades per crear coneixements precisos. Funcionen en entorns flexibles. Treballen entre companys utilitzant la llengua que calgui per aconseguir la comunicació; aprenen d'alumnes a estudiants, d'alumnes a professors i de professors a alumnes. El que els agrada es respecta; és a dir, aprenen dels temes que volen explorar. Són aprenents actius, perduts en un paraigües de possibilitats, però aprenen que si ho intenten trobar la solució i això els conduirà a tenir un pensament crític.

Crec fermament que aquestes declaracions estan en la base d'una societat democràtica. Els alumnes han d'experimentar, primer aprenent les regles morals de la conducta, per després adquirir la motivació per connectar idees, per finalment utilitzar els mitjans necessaris per assolir els seus objectius.

Defineixo aquest enfocament com un mètode natural d'aprenentatge similar als ritmes inherents que té la Natura.

Abstract

Teaching using the KBIP (Knowledge Building International Project) methodology is a good tool to use in a natural way with our students.

My current school is going to be the framework of reference. There, we gather a group of pupils from all over the world that live in a low socio-economical level.

I was given the opportunity of developing this methodology in the classes so the students have the same opportunity other standard schools have. It also fits with the ideology of the team of teachers, because we don't have books to aid in the teaching of the learning process.

The multicultural and multilingual context of the students can enrich their daily learning. They can use the new technology to do research and to use the appropriate tools to create accurate knowledge. They work in flexible environments. They work among their peers using the language required to achieve communication; they learn from student to student, from student to teacher and from teacher to student. What they like is respected; meaning from the topics they want to explore. They are active learners, lost in a variety of possibilities but learning that if they try they can find their ways and this will lead to critically thinking.

I strongly believe these statements are on the basis of a democratic society. They have to experiment, first learning the moral rules of behaviour, later being motivated to connect ideas using the accurate means to achieve their goals.

I define this as a Natural method of learning similar to the inherent rhythms of Nature.

El projecte KBIP amb alumnat amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu (NESE)

Le projet KBIP avec des étudiants avec difficultés d'apprentissage

CARME ARAGONÈS OLLER

TERESA MORALES TASIAS

Professores a l'INS Baix Camp de Reus

Resum

Des de l'any 2009, a l'INS Baix Camp de Reus treballem amb alumnes amb NESE en el projecte basat en treball col·laboratiu, iniciat al Quebec, KBIP (Knowledge Building International Project), que a partir d'una pregunta inicial comuna en el marc del

projecte COMconèixer, adaptem a les aules de diversitat del nostre centre, a partir de les necessitats dels nostres alumnes.

La metodologia innovadora del programa permet que el nostre alumnat entri en contacte amb altres estudiants, alhora que se'ls potencia la integració i l'autoestima. Aquest projecte, a més, reforça els processos d'ensenyament-aprenentatge significatiu i col·laboratiu, la interdisciplinarietat i l'ensenyament competencial ja que s'hi integren les tecnologies de la informació i la comunicació a través de materials multimèdia actuals.

El projecte es porta a la pràctica amb els alumnes de 4t d'ESO dins d'una matèria optativa de 3 hores setmanals. Treballem en grup reduït, per tant, es tracta d'un ensenyament més individualitzat en el qual s'incideix en mesures metodològiques intenses, que repercuteixen, al mateix temps, en l'assoliment de les competències bàsiques del final d'etapa d'ESO. En la nostra metodologia de treball fomentem la recerca de coneixement a través d'unes preguntes que necessiten ser contestades amb respostes fonamentades en evidències, en les quals hi intervé l'autonomia i el sentit crític de l'alumnat. Un cop s'ha completat tot el procés, s'elaboren les conclusions, tenint en compte els propis punts de vista, els dels companys i les evidències científiques que s'han generat al llarg del procés de treball.

De l'anàlisi dels resultats, podem constatar evidències positives en la formació acadèmica i personal dels nostres estudiants perquè augmenten el seu lèxic, s'habituen a fer recerca, aprenen a analitzar el seu discurs, a treballar de manera autònoma i en equip, alhora que reforcen la seva autoestima i tolerància. En definitiva, progressen i consoliden els seus valors personals, en general.

Es tracta, doncs, d'un treball amb projecció de futur, i que integra els 7 entorns d'aprenentatge i d'innovació de l'OCDE a *La naturalesa de l'aprenentatge*:

1. Els ensenyants són la part central, concepte metacognitiu.
2. Els estudiants aprenen col·laborativament.
3. Els professionals estan atents a les motivacions i les emocions de l'alumnat.
4. Hi ha diferents estils d'aprenentatge.
5. Requereix desafiaments, reptes i treball, però no sobrecàrrega.
6. S'avalua l'alumnat d'allò que ha assolit, valoració d'expectatives.
7. Hi ha connectivitat horitzontal.

Résumé

Depuis l'année 2009, à l'INS Baix Camp de Reus, nous travaillons avec des étudiants avec difficultés d'apprentissage dans un projet basé sur le travail collaboratif lancé au Québec, KBIP (projet international de construction du savoir), qui commence par une première question principale, nécessaire, et importante commune dans le cadre du

projet COMconèixer. Nous adaptons ce travail aux salles de classe de la diversité éducative de notre centre, en fonction des besoins de nos étudiants. La méthodologie innovante du programme permet à nos étudiants d'entrer en contact avec d'autres étudiants tout en renforçant leur intégration et leur estime de soi. Ce projet renforce également les processus d'enseignement et d'apprentissage importants, l'interdisciplinarité et l'éducation aux compétences, dans la mesure où ils intègrent les technologies de l'information et de la communication dans des supports multimédias actuels.

Le projet est réalisé avec les étudiants de 4^{trième} d'ESO dans une matière optionnelle de 3 heures par semaine. Nous travaillons dans un petit groupe. Il s'agit donc d'un enseignement plus individualisé qui met l'accent sur des mesures méthodologiques intensives, qui ont également un impact sur la réalisation des compétences de base de la phase finale de l'ESO. Dans notre méthodologie de travail, nous encourageons la recherche de connaissances par le biais de questions auxquelles il faut répondre de manière évidente, dans lesquelles interviennent l'autonomie et le sens critique des étudiants. Une fois l'ensemble du processus terminé, les conclusions sont élaborées en tenant compte leurs propres points de vue, de leurs collègues et des preuves scientifiques générées au cours du processus de travail.

À partir de l'analyse des résultats, nous pouvons trouver des preuves positives dans la formation académique et personnelle de nos étudiants, car ils améliorent leur vocabulaire, ils sont intéressés par la recherche, ils apprennent à analyser leur discours, à travailler de manière autonome et en équipe, qui renforcent leur estime de soi et leur tolérance. En bref, ils progressent et consolident leurs valeurs personnelles en général. Il s'agit donc d'un projet de projection future qui intègre les 7 environnements d'apprentissage et d'innovation de l'OCDE dans *The nature of learning*:

1. Les enseignants sont la partie centrale, un concept métacognitif.
2. Les étudiants apprennent en collaboration.
3. Les professionnels sont attentifs aux motivations et aux émotions des étudiants.
4. Il existe différents styles d'apprentissage.
5. Les défis et le travail sont nécessaires.
6. Les élèves sont évalués sur ce qu'ils ont réalisé, une évaluation des attentes.
7. Il existe une connectivité horizontale.

Projecte: “Tots iguals, tots diferents”
Project: “Everybody equal, everybody different”

ROSA MARIA DE LA FUENTE CASTELLÓ

Directora de l'Escola Espai 3, Sant Joan Despí

Resum

Amb aquesta experiència voldria posar en valor el fet que la democràcia hauria de formar part dels currículum dels nostres centres, com a valor implícit per treballar des de petits.

Ens preocupava molt com portar a terme i implementar aquest valor com a part d'un projecte transversal de centre. Amb aquest projecte pretenem donar resposta a aquesta qüestió tenint en compte els següents objectius:

- 1- Treballar la diversitat a partir de l'empatia
- 2- Compartir activitats sobre la diversitat amb tots els membres de la comunitat escolar (famílies, mestres i infants).
- 3- Treballar els acords amb els nostres alumnes
- 4- Gaudir de la diversitat com un fet que ens enriqueix i ens permet desenvolupar-nos i millorar com a éssers humans.
- 5- Comprendre la diversitat com una oportunitat de auto-creixement.

Aquest projecte consisteix en treballar a partir d'activitat sobre algun tipus de discapacitat present a les nostres aules, al posar-nos a les “sabates” dels altres.

Durant una setmana del segon trimestre, treballem com a projecte transversal des de P3 a sisè.

Les famílies treballen amb nosaltres facilitant activitats d'experts o associacions sobre el síndrome o malaltia.

La Democràcia és la estratègia per desenvolupar aquest projecte.

La comunitat escolar és la responsable del projecte.

L'impacte final d'aquest projecte és valuós per construir societats on la diversitat i l'empatia, el diàleg i els acords són les eines bàsiques.

Abstract

With this experience I would want to place value on the fact of democracy in our schools should be part of the curricula as an implicit value to work with, from the early ages.

We were worried about how to implement this value in a cross-curriculum project.

This project pretends to give answers to this question focussing on the next aims:

- 1- Working diversity fostering empathy.
- 2- Sharing activities about diversity with all scholar community members (parents, teachers, and children).
- 3- Working agreements with our students.
- 4- Enjoying the diversity as a rich fact which let us to develop and improve as human beings.
- 5- Understanding diversity as an opportunity of self-growing.

This project consist of working activities about one disability present in some of our children, in order to be capable of putting yourself in the shoes of these persons.

During one week, in the second term, we work this cross-curriculum project from 3 to 12 years old students.

Families are working with us, in the activities we plan and also facilitating experts or associations of the syndrome or disease.

Democracy is the strategy to develop this project.

School community is responsible of it.

The final impact of this project is valuable for building democratic societies where diversity and empathy, dialogue and agreements are the basic tools.

Projecte Apel·les: Acompanyament per l'Èxit de la Lectura i Escriptura
Apel·les Project: Accompaniment for the Success in Reading and Writing

DOLORS FERRER

LUPE ARASA

ICE Universitat de Barcelona

Resum

Des del curs 2015/2016 s'està duent a terme aquest projecte de suport lector en diverses escoles de Barcelona i rodalies, amb la col·laboració d'Omnium i de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona.

Aquest projecte té com a objectius reforçar els aprenentatges primerencs, i més concretament, oferir un suport educatiu en el procés d'aprenentatge de la Lectura i l'Escriptura, a partir d'una atenció més individualitzada. Alhora també es vol promoure la consciència del plaer vital que pot oferir la lectura. Per aquest motiu, un grup de docents jubilats hem endegat un treball conjunt amb diverses escoles, tot participant de les dinàmiques del grup classe en grups de Cicle Inicial de Primària.

Per participar-hi com a voluntari, s'ha d'haver estat docent al llarg de la vida laboral, ja és indispensable el coneixement del funcionament dels centres educatius a fi de desenvolupar la tasca d'una manera àgil. Es fomenten les posades en comú entre els professionals que comparteixen el mateix nivell així com amb les tutores, a fi de poder compartir espais de coneixement dels alumnes, experiències didàctiques i valorar el material de lectura i/o confegir-ne de nou.

Què es demana a les escoles, per entrar a formar part d'aquest projecte han d'informar al claustre i tenir el vist- i-plau del Cicle Inicial. Posteriorment, es consensua amb la tutora de l'aula la metodologia que es durà a terme així com el pla de treball per a cada una de les escoles.

Com es treballa. Una hora en horari lectiu un dia a la setmana (durant el curs acadèmic) en petits grups a dins de l'aula i/o a una altre espai, depenen en cada cas dels objectius i de les necessitats de l'alumnat. Es treballa l'atenció, la percepció, la comprensió, la situació espacial, la lateralitat, etc.

Valoració final de curs d'una de les escoles.

“La valoració que fem des de l'escola és molt positiva i com a claustre ens agradaria poder continuar gaudint d'aquesta activitat i incloure-la dins del Pla Anual de Centre pels propers cursos. Ens ha servit de gran ajuda per al procés de la lectura i escriptura dels alumnes, ja que treballant en grups reduïts l'atenció que es pot dedicar a cada alumne augmenta i la motivació creix quan les activitats són plantejades en forma de joc o reptes.”

Abstract

Since the 2015/2016 academic year, this readership support project has been carried out at various schools in Barcelona and the surrounding areas, with the collaboration of Omnium and the Institute of Education Sciences of the University of Barcelona.

This project aims to reinforce early learning, and specifically, to support the learning process of Reading and Writing, with an (more) individualized attention. At the same time, it is also aimed to promote awareness of the pleasure of reading. For this reason, a group of retired teachers have started a joint work with several schools, participating in the dynamics of the class group from Primary Initial Cycle.

To participate as a volunteer, you must have been a teacher during your work life, as the knowledge of the functioning of the educational centers is essential in order to carry out the task in an agile way. The pooling of professionals who share the same level as well as with the tutors is encouraged, so to share the knowledge spaces of the students, didactic experiences and to evaluate the reading material and / or to prepare new ones.

What is it being asked to the schools? To become part of this project the school must inform the cloister and it is needed to have the approval of the Initial Cycle. Afterwards, the methodology as well as the scheduled activities is agreed with the classroom tutor

How is it developed? It is developed during one hour in school hours one day per week (during the academic year) in small groups in the classroom and / or in another space, addapted to the student's objectives and needs. They work on the attention, the perception, the understanding, the space situation, the laterality, etc.

Final evaluation of the scolar course from one of the schools.

"The assessment we make from the school is very positive and as a cloister we would like to continue to enjoy this activity and include it in the Annual Center Plan for the next years. It has been a great help for the process of learning Reading and Writing Students, as working in small groups, the attention that can be focused on each student is increased and their motivation grows when activities are developed in the form of games or challenges. "

La robòtica i la programació, una experiència educativa que fomenta el pensament computacional

Experiències educatives personalitzades que faciliten el desenvolupament del pensament crític de l'alumnat

Robotique et programmation : une expérience éducative qui favorise la pensée computationnelle

Expériences éducatives personnalisées qui facilitent le développement de la pensée critique des étudiants

MARIA DE MONTSERRAT OLIVERAS BALLÚS

JAUME BASSEDA CARDÓ

Resum

L'experiència de la nostra comunicació al Col·loqui Héloïse és un testimoni viu de com es pot abraçar profundament la convicció que cada alumne/a és un ésser irrepetible en entorns educatius democràtics que fomentin el pensament crític. Facilitar als alumnes la Capacitat de pensar més enllà de les idees admeses, combinant de forma original coneixements ja adquirits ha estat sempre un compromís irrenunciable, i és a través de 28 anys d'experiència en robòtica i programació amb alumnes de 5 a 18 anys i adults que exemplificarem aquesta realitat viscuda des de l'Escola Catalana, des Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya i ara també concretada en un Centre Tecnopedagògic.

La robòtica i la programació: una experiència educativa que fomenta el pensament computacional és una iniciativa innovadora i amb tradició pedagògica, una proposta de qualitat, consistent, clarament creïble, consolidada i alineada amb els valors pedagògics i democràtics de l'Europa del segle XXI.

Parlarem d'un compromís pedagògic que ofereix als alumnes l'oportunitat d'identificar problemes reals, per trobar solucions reals i conduir el seu propi aprenentatge formant-se per adaptar-se a diferents tipus de situacions i de reptes que es poden trobar en una societat canviant i en ocupacions del segle XXI que possiblement encara són inimaginables.

Compartirem un model pedagògic que utilitza la creativitat, el foment de la curiositat, l'anàlisi personalitzada, l'intercanvi d'idees, el treball en equips, les solucions d'assaig-error, que anima a prendre riscos sense por i a aprendre del fracàs.

Aquesta realitat educativa atorga als alumnes el plaer de combinar coses i idees que potser ningú no havia posat juntes abans, tot propiciant eines d'aprenentatge eficaces

per fer front situacions noves i desconegudes, on els paràmetres del problema no estan ben definits i són ambigus, com en el món real.

Experiències educatives on l'alumne/a viu un protagonisme que el permet ser el motor dels seus propis aprenentatges, perquè sabem que oferir les millors condicions d'aprenentatge per a cada un d'ells, vol dir crear les millors condicions de treball al seu entorn, i entre aquestes condicions hi ha d'haver la possibilitat de gaudir d'espais compartits que generin hàbits, comoditat física i benestar emocional.

L'experiència de la Robòtica ens ha permès, des del seu inici, i encara ara, oferir la possibilitat a l'alumnat per aprendre a pensar, aprendre a conèixer i aprendre a saber. Des d'aquesta realitat tots han tingut i tenen l'oportunitat real de desenvolupar les pròpies competències per trobar solucions reals i conduir el propi aprenentatge.

Résumé

L'expérience de notre communication au Colloque Héloïse est un témoignage vivant de la manière dont nous pouvons pleinement embrasser la conviction que chaque élève est un être irremplaçable dans des environnements éducatifs démocratiques qui favorisent la pensée critique. Donner aux étudiants la capacité de penser au-delà des idées reçues et de combiner de manière originale les connaissances déjà acquises a toujours été un engagement indispensable. Il s'agit de 28 années d'expériences en robotique et en programmation avec des étudiants de 5 à 18 ans et des adultes qui nous illustrerons cette réalité vécue à partir de *l'École Catalane*, du *Collège de Docteurs et Diplômés en Philosophie et Lettres et en Sciences de Catalogne* et maintenant également concrétisée dans un *Centre Technopédagogique*.

Robotique et programmation : une expérience éducative qui favorise la pensée computationnelle est une initiative innovatrice de tradition pédagogique, une proposition de qualité, solide, clairement crédible, consolidée et alignée sur les valeurs pédagogiques et démocratiques de l'Europe du XXIe siècle.

Nous parlons d'un engagement pédagogique qui offre aux étudiants la possibilité d'identifier de vrais problèmes, de trouver de vraies solutions et de mener leur propre apprentissage en se formant pour s'adapter à différents types de situations et de défis qu'ils vont trouver dans une société en mutation et dans des métiers du XXIe siècle qui sont peut-être encore impensables.

Nous partagerons un modèle pédagogique qui utilise la créativité, la stimulation de la curiosité, l'analyse personnalisée, l'échange d'idées, le travail d'équipe, des solutions expérimentales, qui encouragent à prendre des risques sans crainte et à en tirer de leçons des échecs.

Cette réalité éducative procure aux étudiants le plaisir de combiner des choses et des idées que peut-être jamais personne les avait rassemblées auparavant, tout en promouvant des outils d'apprentissage efficaces pour faire face à des situations

nouvelles et inconnues, où les paramètres du problème ne sont pas bien définis et sont ambigus, tout à fait comme dans le monde réel.

Des expériences éducatives où l'élève joue un rôle qui lui permet d'être le moteur de son propre apprentissage, car nous savons qu'offrir les meilleures conditions d'apprentissage à chacun d'eux signifie créer les meilleures conditions de travail autour d'eux. Entre ces conditions il doit avoir la possibilité de jouir des espaces partagés qui génèrent des habitudes, un confort physique et un bien-être émotionnel.

L'expérience de la robotique nous a permis, depuis le début et maintenant encore, d'offrir aux étudiants la possibilité d'apprendre à penser, d'apprendre à connaître et d'apprendre à savoir. À partir de cette réalité, tous ont eu et ont la possibilité réelle de développer leurs propres compétences pour trouver de vraies solutions et conduire leur propre apprentissage.

Reconstrucció virtual en 3D del temple d'August de Tarragona al segle I D.C.

3D virtual reconstruction of the Temple of August of Tarragona in the 1st century A.D.

DR. PERE BOLUDA LÓPEZ

I ALUMNES D'ESO DEL COL·LEGI SANT PAU APÒSTOL DE TARRAGONA

Col·legi Sant Pau Apòstol de Tarragona

Resum

Els alumnes del centre Sant Pau Apòstol de Tarragona van participar en un Erasmus KA2+ amb altres alumnes italians i grecs al llarg de tres cursos escolars, la durada del programa. L'intercanvi d'idees en projectes conjunts va ser una constant per a tots ells i van utilitzar una llengua comuna, l'anglès, per col·laborar i relacionar-se.

Encara que tots feien servir la llengua anglesa com a llengua de treball, la relació entre els alumnes de tres països diferents va fer que tots haguessin d'entendre als altres i que la cultura i els costums de tots fos el nexa d'unió que els fes superar les diferències.

Una comunitat d'aprenentatge d'alumnes d'ESO del Col·legi Sant Pau Apòstol de Tarragona treballa per reconstruir el Temple d'August a Tarraco, tal com era el segle I D.C. dins un món virtual 3D anomenat Edmondo. S'utilitzen els mètodes educatius de la ludificació i el d'aprenentatge per projectes. La producció que presentem és el

resultat de 400 hores de treball, un temps de formació i tecnificació a la plataforma virtual Edmondo, consultes històriques i entrevistes amb l'arqueòleg Dr. Andreu Muñoz Melgar, al maig de 2018 es dona per finalitzat el projecte amb l'aprovació del professorat i l'expert en arqueologia.

Abstract

Sant Pau Apòstol students took part in an Erasmus KA2+ with Italian and Greek partners for three scholar years. They have to exchange ideas working in common projects and they have to use English as a common language to collaborate.

Although they used the English language to communicate themselves, the partnership and the relationships they built within the Erasmus project had a lot to do to achieve a deep understanding of the different cultures.

A group of middle-school students from Sant Pau Apòstol in Tarragona built the Temple of August as it was in the I century A.D. in Tarraco. They worked in Edmondo, an open source metaverse viewer project based on the Second Life Viewer source. The production we present is the result of 400 hours of work, training sessions in Edmondo, some historical literacy and interviews with the archaeologist Dr. Andreu Muñoz Melgar. The project was brilliantly finished in May 2018.

La idea de llibertat de Joan Roura-Parella durant els anys d'exili: a propòsit d'un text inèdit

La idea de libertad de Joan Roura-Parella durante los años de exilio: a propósito de un texto inédito

L'idée de liberté de Joan Roura-Parella pendant les années d'exil: à propos d'un texte non publié

JORDI GARCIA FARRERO

Universitat de Barcelona

Resum

En motiu de la commemoració del vuitantè aniversari de què molts catalans i catalanes van emprendre el camí de l'exili a causa de la victòria franquista a la guerra civil (1936-1939), aquesta comunicació té la pretensió d'aproximar-se a la figura de Joan Roura-Parella (1897-1983) que també es va veure obligat a culminar la seva carrera

acadèmica fora del nostre país (Mèxic i Estats Units). És ben sabut per tothom que aquest pedagog mai va militar a cap partit polític però sempre va manifestar el seu compromís amb els ideals republicans i, com a conseqüència d'això, amb les reformes impulsades per la Generalitat republicana en matèria educativa i cultural. No es pot oblidar, per tant, que Joan Roura-Parella fou un dels professors més destacats del Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona i una de les seves principals aportacions va ser, sens dubte, la introducció de la pedagogia de les ciències de l'esperit (Flitner, Frischeisen-Köhler, Litt, Nohl i, especialment, Spranger) a Catalunya. Tenint en compte aquestes premisses, aquesta comunicació té la intenció d'analitzar un text inèdit, *What I live by* (Quasi a confession) publicat l'any 1953 a Wesleyan Argus, en el qual detalla, entre altres assumptes, quin sentit li dona a la qüestió de la llibertat que queda relacionada amb una vessant més aviat personal i social en comptes de política. Per últim, paga la pena destacar que són constants, en aquest text esmentat, les cites de Goethe i, al mateix moment, de la Universitat de Wesleyan (Middletown, Connecticut) que és on va treballar fins que es va jubilar (1965) tot obtenint una orientació més estètica sense perdre de vista, però, el seu compromís humanista.

Resumen

En motivo de la conmemoración del octogésimo aniversario de que muchos catalanes emprendieron el camino del exilio debido a la victoria franquista en la guerra civil (1936-1939), esta comunicación tiene la pretensión de aproximarse a la figura de Joan Roura-Parella (1897-1983) que también se vio obligado a culminar su carrera académica fuera de nuestro país (México y Estados Unidos). Es bien sabido por todos que este pedagogo nunca militó en ningún partido político pero siempre manifestó su compromiso con los ideales republicanos y, como consecuencia de ello, con las reformas impulsadas por la Generalitat republicana en materia educativa y cultural. No se puede olvidar, por tanto, que Joan Roura-Parella fue uno de los profesores más destacados del Seminario de Pedagogía de la Universidad de Barcelona y una de sus principales aportaciones fue, sin duda, la introducción de la pedagogía de las ciencias del espíritu (Flitner, Frischeisen-Köhler, Litt, Nohl y, especialmente, Spranger) en Cataluña. Teniendo en cuenta estas premisas, esta comunicación tiene la intención de analizar un texto inédito, *What I live by* (Quasi a confession) publicado en 1953 en Wesleyan Argus, en el que detalla, entre otros asuntos, qué sentido le da a la cuestión de la libertad que queda relacionada con una vertiente más bien personal y social en vez de política. Por último, vale la pena destacar que son constantes, en este texto mencionado, las citas de Goethe y, al mismo momento, de la Universidad de Wesleyan (Middletown, Connecticut) que es donde trabajó hasta su jubilación (1965) todo obteniendo una orientación más estética sin perder de vista, sin embargo, su compromiso humanista.

Résumé

À l'occasion de la commémoration du huitième anniversaire du fait que de nombreux Catalans et les Catalans ont emprunté le chemin de l'exil en raison de la victoire de Franco à la guerre civile (1936-1939), cette communication est destinée à se rapprocher de la figure de Joan Roura-Parella (1897-1983) qui a également été contrainte de terminer sa carrière universitaire à l'extérieur de notre pays (Mexique et États-Unis). Chacun sait que ce pédagogue n'a jamais milité dans aucun parti politique, mais a toujours exprimé son attachement aux idéaux républicains et, partant, aux réformes préconisées par la Generalitat républicaine en matière d'éducation et de culture. On ne peut donc pas oublier que Joan Roura-Parella a été l'un des professeurs les plus remarquables du Séminaire de pédagogie de l'Université de Barcelone et l'une de ses contributions principales a été sans aucun doute l'introduction de la pédagogie des sciences de l'esprit (Flitner, Frischeisen-Köhler, Litt, Nohl et surtout Spranger) en Catalogne. Compte tenu de ces prémisses, la présente communication a pour objet d'analyser un texte inédit, *What I live by* (Quasi a confession) publié en 1953, qui précise notamment le sens que cela donne à la question de la liberté qui est liée à un côté plutôt personnel et social au lieu de la politique. Enfin, il convient de mentionner qu'ils sont constants, dans ce texte mentionné, les nominations à Goethe et, en même temps, à l'Université de Wesleyan (Middletown, Connecticut) où il a travaillé jusqu'à sa retraite (1965) et Il a atteint une orientation plus esthétique, sans toutefois perdre de vue son engagement humaniste.

Experiències d'escoles i institucions educatives / Expériences des écoles et des institutions éducatives

*Secció B (Sala Pere i Joan Coromines). Moderadora / Modérateur:
Carme Amorós [amb traducció simultània / avec traduction
simultanée]*

**Xarxes per a Canvi, una oportunitat per a la transformació educativa
Networks for Change, an opportunity for educational transformation**

MERCÈ MAS FERRER

Consorci d'Educació de Barcelona

Resum

"Si no parla amb mi, com em pot valorar?"

Aquesta frase recollida pel tutor d'un alumne de Secundària referint-se a un altre professor del centre que li acabava de retornar un treball , és una pregunta profunda perquè ens interpel·la sobre una idea clau: Quin és el Propòsit que perseguim com a educadors, és a dir, a què donem valor? O, a què hem de donar valor? Per què? Qui ho ha de decidir?. Quan, com i on? I sobretot, per a què?

Són preguntes complexes que obren les portes a més preguntes sobre com ens mirem i ens reconeixem, és a dir, com ens sentim, com ens escoltem en allò que sentim i pensem, com comuniquem allò que sentim, pensem i fem; com entenem i construïm els vincles entre les persones que vivim en el sí de les institucions educatives vistes com a organitzacions. La naturalesa social de l'aprenentatge ens porta a valorar els vincles, els afectes, com aspectes clau a visibilitzar per a la transformació educativa.

Precisament, la pregunta que fa l'alumne al seu tutor, ens convida a canviar la mirada i a participar d'aquest "esforç social". Ens convida a aprofundir en les interaccions, a pensar en com podem generar entorns de confiança i col·laboració que ens facilitin, de manera honesta, la construcció de les identitats diverses, de mentalitats diverses. Ens demana participar en la construcció social del valor, i s'hi endevina la voluntat de poder elaborar un diàleg des de criteris compartits per poder participar del judici i fer-se'n corresponsable. No és emocionant?

Hi podem contribuir, com ja apunten les evidències d'alguns estudis, concretant entorns, entesos com a espais mentals i espais de temps que afavoreixin processos de metacognició amb un mateix o amb altri, des de la transparència i la cooperació. La metacognició ens pot facilitar la comprensió de la complexitat dels reptes que ens proposem.

La recerca ens confirma que en l'entorn adequat la majoria de les persones poden millorar i contribuir de manera significativa al rendiment i al creixement de l'organització. I aquesta és l'aposta que fa el programa Xarxes per al Canvi.

Les xarxes són, ara mateix, un entorn basat en el compromís i la confiança de les persones que hi assisteixen, que pretén desenvolupar el pensament estratègic entre professionals de l'ensenyament per abordar la incertesa i la complexitat del fet educatiu.

Xarxes per al canvi ho proposa des d'un model de treball conjunt entre centres públics i concertats de primària i secundària, que defineix el programa d'innovació pedagògica per a la transformació educativa, propi per a la ciutat de Barcelona. El Consorci d'Educació de Barcelona, Escola Nova 21, l'ICE de la UAB i Rosa Sensat signen el febrer de 2017 el conveni pel qual sumen diferents iniciatives i processos per a desenvolupar aquesta transformació.

Consorci d'Educació de Barcelona. *Construint les Xarxes per al canvi*. Recuperat des de https://www.edubcn.cat/ca/suport_educatiu_recursos/plans_programes/xarxes_per_al_canvi/construint_les_xarxes

Xarxes per al canvi. Sessió plenària [Vídeo]. Recuperat des de <https://www.youtube.com/watch?v=uj7DDrWlROE>

S'ha observat que, en gairebé tots els països del món que han estat sota una dictadura durant algun temps, hi persisteix una burocràcia força ajustada que fa difícil el canvi en una sola generació dels hàbits mentals que s'han desenvolupat durant aquests foscos períodes. Però la bona notícia, ens diu, és que és possible canviar; només cal desitjar-ho.

Volem aprendre de la força de les dones que amb diferents perspectives van creure i van lluitar per la renovació pedagògica de l'escola catalana. El seu testimoni pedagògic va quedar reflectit en les seves accions i paraules. El llibre "Vint mestres i pedagogues catalanes del segle XX" de Joan Soler Mata⁸ recull la veu de 20 dones que ja parlaven dels 7 principis de l'aprenentatge dels quals ara ja en tenim evidències i que hem acollit a les xarxes per millorar les nostres pràctiques. Aquí el nostre homenatge a través de les idees de set d'aquestes mestres i pedagogues.

⁸ Soler Mata, J. (2015). *Vint mestres i pedagogues catalanes del segle XX*. Edi.Rosa Sensat.

Renovació pedagògica: reflexions i accions de 20 mestres i pedagogues [Vídeo]. Recuperat des de <https://www.youtube.com/watch?v=Njxzvck2Hzw&t=7s>

Abstract

"If she does not talk to me, how can she assess me?"

This question, reported by the tutor of a secondary school student, is very deep. The student was referring to another teacher who had just given him back an essay after grading it. It is a deep question because it poses a key idea: what is the purpose we pursue as educators, that is to say, what do we value? What should we value? Why? Who should decide about it? When, how and where? And above all, what for?

These are complex questions that open the door to more questions about the way we see and recognize ourselves, the way we feel, the way we listen to ourselves regarding what we feel and think, the way we communicate what we feel, think and do; the way we understand and build links among the people who live with us within educational institutions, seen as organisations. The social nature of learning leads us to value bonds and affections as key aspects that should be made visible for the sake of educational transformation.

Indeed, the question the student asks to his tutor invites us to change our point of view and participate in this "social effort." It invites us to delve into interactions, to think about the way we can generate trustful and collaborative environments that honestly make it easier for us to build different identities and different mindsets. We are asked to participate in the social construction of value, bearing in mind the willingness to create a dialogue based on shared criteria that allow us to participate in the judgement and become co-responsible for it. Isn't it exciting?

As suggested by evidence provided by some studies, we can contribute by specifying environments, understood as mental spaces and periods of time that favour meta-cognition processes with oneself or with others through transparency and cooperation. Meta-cognition can help us understand the complexity of the challenges that we intend to face.

Research confirms that, in the right environment, most people can improve and contribute significantly to the performance and growth of an organisation. And this is the firm commitment taken by the *Networks for Change* program. Networks are, at the moment, an environment that is based on the commitment and trust of the people who take part in it; an environment that aims to develop strategic thinking among teaching professionals in order to address the uncertainty and the complexity of the educational process.

The proposal of *Networks for Change* is based on a working model –shared with public and semi-private primary and secondary schools– used by the program of pedagogical innovation for educational transformation of the city of Barcelona. In February 2017,

the Consortium of Education of Barcelona, Escola Nova 21, ICE (Institute of Education Sciences of Barcelona Autonomous University (UAB) and the teachers' association Rosa Sensat signed the agreement through which they will combine different initiatives and processes to carry on this transformation.

Consorti d'Educació de Barcelona. *Construint les Xarxes per al canvi*. Retrieved from https://www.edubcn.cat/ca/suport_educatiu_recursos/plans_programes/xarxes_per_al_canvi/construint_les_xarxes

Xarxes per al canvi. Sessió plenària [Video file].

<https://www.youtube.com/watch?v=uj7DDrwlROE>

It has been observed that, in almost all the countries of the world that have been under a dictatorship for some time, there is still a rigid bureaucracy that makes it difficult to change, in a single generation, the mental habits developed during these dark periods. But the good news is, they say, that it is possible to change; you simply have to want it.

We want to learn from the strength of the women who, from different perspectives, believed and fought for the pedagogical renewal of Catalan schools. Their pedagogical testimony was reflected in their actions and words. The book *Vint mestres i pedagogues catalanes del segle XX (Twenty Catalan teachers and pedagogues of the twentieth century)*, by Joan Soler Mata, compiles the voices of these 20 women, who already spoke about the 7 principles of learning, of which we now have evidence and that we have welcomed in the networks to improve our practices. We now pay a tribute to them through the ideas of seven of these teachers and pedagogues.

Renovació pedagògica: reflexions i accions de 20 mestres i pedagogues [Video file].

<https://www.youtube.com/watch?v=Njxzvck2Hzw&t=7s>

Més enllà de l'escola democràtica: el col·lectiu d'autogestió educativa «La Pinya»

Más allá de la escuela democrática: el colectivo de autogestión educativa «La Pinya»

Beyond the democratic school: the collective of educational self-management «La Pinya»

ALBERT TORRENT I FONT

La Pinya i UdG

Resum

La renovació pedagògica impulsada pel moviment d'escoles lliures i alternatives ha generat un ampli debat sobre la necessitat de canviar el model educatiu dominant a Catalunya i Espanya. En la darrera dècada, tant centres públics com privats han començat a incorporar plantejaments que donen més protagonisme a l'educand, que respecten els ritmes d'aprenentatge dels infants i que donen un nou significat a la relació educativa. Però el moviment de renovació pedagògica iniciat fora del sistema educatiu va més enllà d'un canvi en els mètodes d'aprenentatge o la distribució de l'aula. Es tracta d'un canvi a nivell social que es reflecteix en formes d'entendre l'educació que troben els seus antecedents a inicis de segle XX o en centres educatius nascuts als anys setanta i vuitanta, però en un nou context caracteritzat per la post-política i el neoliberalisme.

«La Pinya» és un d'aquests projectes i és per això que es defineix com un col·lectiu d'autogestió educativa que emmarca la seva tasca en el conjunt de propostes que aposten per l'autonomia i la transformació social, sigui en l'àmbit que sigui. És a dir, és un projecte que resisteix als embats del neoliberalisme en el terreny educatiu a través del replantejament de tot allò que té a veure amb la tasca educativa, des de la construcció d'una comunitat forta fins al qüestionament de les relacions de poder dins el centre, passant per la reivindicació d'espais per a ús social. Aquest replantejament és possible gràcies a una autonomia guanyada a pols que, malgrat les hostilitats de l'administració, creix al marge del sistema educatiu actualitzant així l'aposta del moviment obrer del primer terç de segle, i, per tant, reprenent l'aposta per la creació d'una xarxa educativa pròpia. La crítica global al paper de l'estat en matèria educativa i l'aposta per l'autogestió en tant que model organitzatiu de la classe treballadora remet necessàriament a la figura indispensable de Ferrer i Guàrdia, Fèlix Carrasquer o a les escoles en Lluita dels anys setanta, donant continuïtat a la línia més radicalment transformadora de la renovació pedagògica a Catalunya.

En la present comunicació, doncs, ens proposem analitzar, a través de l'experiència de «La Pinya», de quina manera és possible polititzar l'educació en un context social que imposa la construcció de la subjectivitat neoliberal com a únic model educatiu possible. Nogensmenys, «La Pinya», amb la seva pràctica educativa, qüestiona el règim democràtic vigent i intenta construir un *nou* model de ciutadania.

Resumen

La renovación pedagógica impulsada por el movimiento de escuelas libres y alternativas ha generado un amplio debate sobre la necesidad de cambiar el modelo educativo dominante en Catalunya y España. En la última década, tanto centros públicos como privados han empezado a incorporar planteamientos que dan más protagonismo al educando, que respetan los ritmos de aprendizaje del niño y que dan un nuevo significado a la relación educativa. Pero el movimiento de renovación pedagógica iniciado fuera del sistema educativo va más allá de un cambio en los métodos de aprendizaje o la distribución en el aula. Se trata de un cambio a nivel social que se refleja en formas de entender la educación que encuentran sus antecedentes a inicios del siglo XX o en centros educativos nacidos en los años setenta y ochenta, pero en un nuevo contexto caracterizado por la pospolítica y el neoliberalismo.

«La Pinya» es uno de estos proyectos y es por eso que se define como un colectivo de autogestión educativa que vincula su tarea al conjunto de propuestas que apuestan por la autonomía y la transformación social, sea en el ámbito que sea. Es decir, es un proyecto que resiste a los embates del neoliberalismo en el terreno educativo a través del replanteamiento de todo aquello que tiene que ver con la tarea educativa, desde la construcción de una comunidad fuerte hasta el cuestionamiento de las relaciones de poder dentro del centro, pasando por la reivindicación de espacios para el uso social. Este replanteamiento es posible gracias a una autonomía ganada a pulso que, a pesar de las hostilidades de la administración, crece al margen del sistema educativo actualizando así la apuesta por la creación de una red educativa propia. La crítica global al papel del estado en materia educativa y la apuesta por la autogestión en tanto que modelo organizativo de la clase trabajadora remite necesariamente a la figura indispensable de Ferrer i Guàrdia, Félix Carrasquer o a las Escuelas en Lucha de los años setenta, dando continuidad a la línea más radicalmente transformadora de la renovación pedagógica en Catalunya.

En la presente comunicación, pues, nos proponemos analizar a través de la experiencia de «La Pinya», de qué manera es posible politizar la educación en un contexto social que impone la construcción de la subjetividad neoliberal como único modelo educativo posible. Y es que «La Pinya», con su práctica educativa, cuestiona el régimen democrático vigente e intenta construir un nuevo modelo de ciudadanía.

Abstract

The pedagogical renovation promoted by the movement of free and alternative schools has generated a broad discussion on the need to change the dominant educational model in Catalonia and Spain. In the last decade, both public and private schools have begun to incorporate approaches that give more prominence to the pupil, which respect the learning rhythms of children and which give new meaning to the educational relationship. But the movement of pedagogical renewal started out of the educational system goes beyond a change in the learning methods or the distribution of the classroom. It is a social change that is reflected in the ways of understanding education that finds their background at the beginning of the twentieth century or in educational centers born in the seventies and eighties, but in a new context characterized by the post-politics and neoliberalism.

«La Pinya» is one of these projects and that is why it is defined as a self-managed educational group that frames its work in the set of proposals that focus on autonomy and social transformation, whatever the field. That is, it is a project that resists the attacks of neoliberalism in the educational field through the rethinking of everything that has to do with the educational task, from the construction of a strong community to the questioning of power relations in the center, going through the reclaiming of spaces for social use. This reconsideration is possible thanks to a politically-earned autonomy that, despite the hostilities of the administration, grows out of the educational system, thus updating the commitment of the labor movement in the first third of the century, and therefore retaking the bet for the creation of an educational network of its own. The global criticism of the role of the state in educational matters and the commitment to self-management as an organizational model of the working class necessarily refers to the indispensable figure of Ferrer i Guàrdia, Fèlix Carrasquer or the struggling schools of the seventies, giving continuity to the most radically transformative line of pedagogical renewal in Catalonia.

In the present communication, then, we propose to analyse, through the experience of "La Pinya", in what way it is possible to politicize education in a social context that imposes the construction of neoliberal subjectivity as the only possible educational model. However, "La Pinya", with its educational practice, questions the current democratic regime and tries to build a new model of citizenship.

Música, identitat de gènere i adolescència. Orientacions didàctiques per a treballar la coeducació

Music, gender identity and adolescence. Educational guidelines for coeducation work

SANDRA SOLER CAMPO
SALVADOR ORIOLA REQUENA

Universitat de Barcelona

Resum

La coeducació, entesa com una educació que promou la igualtat de gènere sense que hi hagi cap tipus de discriminació (Simón, 2010), serà primordial a l'hora d'orientar i oferir activitats als joves que acabin amb els estereotips de tot tipus. En els centres educatius, la tasca dels integrants que conformen la comunitat educativa i el sistema educatiu en general, han de promoure polítiques i aprenentatges basats en evitar la reproducció de tals rols. Per a això, i seguint les línies proposades per Contreras i Trujillo (2014), cal realitzar estudis de gènere que permetin descobrir i qüestionar els estereotips que de manera implícita i simbòlica ens trobem en els espais educatius i a partir dels resultats obtinguts proposar possibles solucions coeducatives que siguin extrapolables a la vida quotidiana.

La música ocupa un lloc molt important en la vida adolescent a causa de les múltiples funcions que exerceix com ara: modificar l'estat d'ànim, conformar aspectes relacionats amb la identitat personal, establir i enfortir relacions interpersonals, etc. La present comunicació té com a objectiu oferir un estat de la qüestió actualitzat sobre la funcionalitat de la música entre els adolescents i la seva relació amb la identitat de gènere. Per això s'ha realitzat un anàlisi exhaustiu documental de tipus multidisciplinari que contrastat amb l'experiència dels autors ha servit per elaborar unes orientacions didàctiques.

Abstract

Coeducation, understood as an education that promotes gender equality without any discrimination (Simón, 2010), will be essential when it comes to orienting and offering activities to young people who end up with stereotypes of all kinds. In educational centers, the work of the members that make up the educational community and the educational system in general, must promote policies and learning based on avoiding the reproduction of such roles. To do this, and following the lines proposed by Contreras and Trujillo (2014), we must carry out gender studies that allow us to discover and question the stereotypes that are implicitly and symbolically in the

educational spaces and from the results obtained to propose possible coeducational solutions that are extrapolated to everyday life.

Music plays a very important role in adolescent life due to its multiple functions: modify mood, shape aspects related to personal identity, establish and strengthen interpersonal relationships, etc. The present communication aims to offer a state of the updated question about the functionality of music among teenagers and their relationship with gender identity. This is why an exhaustive multidisciplinary documentary analysis has been carried out that contrasted with the authors' experience has served to elaborate some didactic guidelines.

Comunicació sobre la Fundació Marta Mata Garriga **Communication sur la Fondation Marta Mata Garriga**

Patronat de la Fundació Marta Mata

Resum

La pedagoga Marta Mata (1926-2006), va dedicar la seva vida a l'educació dels infants i la formació dels mestres.

L'any 1965, en plena dictadura franquista, va fundar amb altres mestres l'Escola de Mestres Rosa Sensat, nom d'una de les mestres del temps de la República. L'any 1980 va esdevenir Associació de Mestres Rosa Sensat, quan la formació dels mestres s'havia renovat.

Amb el pensament que el bon treball dels mestres no és suficient per construir un bon sistema educatiu, es va dedicar a la política i va col·laborar en l'elaboració, aprovació i posta en pràctica d'algunes lleis.

L'any 1976 va heretar la casa familiar a Saifores, un poblet de la comarca del Baix Penedès, i el 1984 la va posar a disposició d'infants, mestres i escoles, creant una Fundació amb el nom de la seva mare, també mestra de la República: Àngels Garriga. La finalitat fundacional, segons els Estatuts, és "destinar la Casa de Cal Mata de Saifores, amb les seves instal·lacions i equipament, i especialment la Biblioteca Curtó i el seu arxiu, al desenvolupament d'una concepció dinàmica de l'escola en el medi social i a les relacions entre l'educació i el món de la cultura, el treball, l'esplai i el civisme". L'any 2013, el Patronat i el Consell de la Fundació, format per persones del camp de l'educació, de la comarca i de la família Mata, van acordar canviar el nom de la fundació per posar-li Fundació Marta Mata Garriga.

Persones que formàvem part del seu equip continuem treballant de manera voluntària a la Fundació Marta Mata, seguint la línia que ella va marcar, d'una banda organitzant trobades de mestres de tots els nivells, amb la Jornada Marta Mata, que se celebra cada any des del 2008 pel volts del 20 de novembre, aniversari de l'aprovació de la Convenció dels Drets dels Infants, i es dedica al pensament i l'obra d'un pedagog o pedagoga de referència internacional. Es convoquen també tertúlies trimestrals, que tenen com a base, articles i conferències de Marta Mata. Actualment es fa una compilació de material pedagògic que les escoles utilitzaven de 1950 a 1990.

D'altra banda, Cal Mata és també una casa de colònies, on hi passen alguns dies nens i nenes d'escoles i d'esplais. Les activitats que se'ls proposen es programen amb criteris pedagògics.

Podeu trobar informació de la fundació i les actuacions a www.fundacionmartamata.org

Résumé

La pédagogue Marta Mata (1926-2006) a consacré toute sa vie à l'éducation des enfants et à la formation des enseignants.

En 1965, en pleine dictature franquiste, elle fonda avec quelques collègues qui avaient, comme elle, été éduqués au sein de l'excellente école de la République, l'École d'Enseignants Rosa Sensat, qui doit son nom à une enseignante du temps de la République. En 1980, la formation des enseignants ayant été renouvelée, cette école est devenue l'Association d'Enseignants Rosa Sensat.

Convaincue que la bonne tâche des maîtres ne suffisait pas à construire un bon système éducatif, elle se consacra à la politique et collabora au débat éducatif et mise en place de nouvelles politiques et lois éducatives.

En 1976 elle hérite la maison familiale à Saïfores, une petite ville dans la région du Baix Penedès, qu'elle met à disposition d'enfants, enseignants et écoles en 1984, sous la forme d'une Fondation dédiée à sa mère, Àngels Garriga, institutrice aussi par le temps de la République. La Fondation vise, d'après ses statuts, à « destiner la maison de Cal Mata de Saïfores, ses installations, ses équipements et surtout la Bibliothèque Curtó et son archive, au développement d'une conception dynamique de l'école dans le milieu social et à la mise en rapport de l'éducation avec les domaines de la culture, le travail, le loisir et le civisme ». En 2003, le Patronat et le Conseil de la Fondation, composés de personnes du secteur de l'éducation, de la région, et de la famille Mata, accordent un changement de nom de la Fondation qui dès ce moment passe à s'appeler Fondation Marta Mata Garriga.

Certaines personnes qui avions formé part de son équipe travaillons comme volontaires à la Fondation Marta Mata avec l'idée de donner suite à son travail. La Fondation organise ainsi des rencontres d'enseignants de tous niveaux et, depuis 2008, aux environs du 20 novembre, date de l'anniversaire de la Déclaration des Droits des

Enfants, organise la « Journée Marta Mata ». Ces Journées annuelles sont consacrées à l'étude de la pensée et de l'œuvre d'un ou une pédagogue de référence internationale. En outre, des débats qui ont à la base les articles et conférences de Marta Mata sont aussi organisés tous les trimestres et à présent la Fondation s'occupe de la compilation du matériel pédagogique que les écoles utilisaient entre les années 1950 et 1990.

Une des activités de la Fondation qu'il faut mettre en valeur est la maison de colonies Cal Mata où les enfants d'écoles et de centres de loisirs sont accueillis pendant quelques jours par une équipe de moniteurs très bien préparée. Toutes les activités qui y sont proposées sont de haute qualité et sont programmées sous critères pédagogiques.

Vous trouverez plus d'information à : www.fundaciomartamata.org

Les meves llengües i jo

My languages and me

LAURA CALZADO

MERCÈ BERNAUS

Escola Dolors Monserdà-Santapau, Barcelona

Resum

En un món global, tenir en compte les llengües que cada alumne coneix, fer-les emergir a la classe i a l'escola potencia no només el reconeixement individual i la integració col·lectiva sinó que també un sentiment positiu cap a altres cultures.

Tenint en compte aquestes idees el curs passat a les classes d'anglès de segon de Primària vam realitzar un projecte sobre les llengües que ens defineixen a tots i a totes. En aquest context, vam començar el projecte pensant en les llengües que cadascú havia sentit i parlat durant l'estiu. A demanda de l'alumnat, van ensenyar paraules i expressions als altres companys i companyes. Seguidament, van analitzar el paisatge lingüístic dels cartells de la fira del seu barri dins de les festes que s'estaven celebrant. Una segona fase va consistir en analitzar les llengües que ens identifiquen a cadascú de nosaltres com a individus i com a col·lectiu de classe. En la tercera fase vam posar-nos d'acord en aprendre unes paraules i frases necessàries per encetar una primera conversa en les llengües de la classe creant uns grups d'experts en cada

llengua que alguns dels alumnes parlaven a casa, diferents de les llengües de l'escola. En la última fase l'alumnat va preparar una enquesta per les famílies de l'escola relacionades amb les llengües que es parlen a casa i van extreure els resultats per cadascuna de les llengües mostrant-les en gràfics i exposant-ho als passadissos de l'escola.

Com a resultats podem constatar que hi ha hagut una major consciència de les llengües que ens defineixen a cadascú així com de les llengües que estan presents al carrer. De igual manera, ha aflorat un interès a l'hora de sentir-les quan viatgen. A nivell de relació entre els alumnes de la classe, s'ha produït una major cohesió social, aspecte capçal per la integració de tots els alumnes.

Ha estat una experiència molt enriquidora. Des del nostre punt de vista, el futur de l'experiència pot tenir molt recorregut, des d'implicar a tota l'escola en el projecte creant "les llengües de la nostra escola", passant per implicar a les famílies i alumnat en el coneixement de diferents cultures, fins a treballar sobre el perquè de les migracions i cap a on hi ha desplaçaments. Sigui com sigui, abordar el tema del plurilingüisme a la nostra escola té tot el nostre interès ja que fomenta l'enteniment entre tots i totes.

Abstract

In a global world, if we take into consideration the languages that each student knows and we make them emerge in the classroom and at school it strengthens not only individual recognition and collective integration but also a positive feeling towards other cultures.

Taking these ideas into account during the last school year in the English classes of the second year of Primary, we carried out a project about the languages that students use at home and those they know. In this context, we started the project thinking about the languages that each child had heard and talked about during the summer. At the student's request, they taught words and expressions they already knew to other classmates. Next, they analyzed the linguistic landscape of the posters of the funfair in their neighborhood. A second phase consisted of considering and analyzing the languages that identify each one of us as individuals and as a group class. In the third phase we agreed to learn the needed words and phrases necessary to start a first conversation in all the languages of the class. To do so, we created groups of experts of students who spoke languages then, different from the school languages and taught them to the their classmates. Then, they discussed about the languages each student knew and created a bar graph showing the results in the school corridor. In the last phase, the students prepared a survey for the families about the languages spoken at home.

As a result, we can see that the students were more conscious of their own languages repertoire and also the linguistic landscape. In the same way, an interest has arisen when they travel and are in contact with other languages. Regarding the relationship between the students in the class, it has improved their social cohesion, a crucial aspect for the integration of all the students.

It has been a very enriching experience. From our point of view, the future of the plurilingual and pluricultural project can be enlarged involving all the school students and families. We could research about the the origin of the families and discuss about the causes of immigration. All in all, taking into consideration multilingualism and multiculturalism in our school has all our interest as it fosters understanding amongst people.

De las *fake news* al análisis crítico de las fuentes de información en la formación del profesorado

From *fake news* to critical analysis of information resources in teacher education

AZAHARA CUESTA GARCÍA

JESSICA ESPITIA

Universitat de Barcelona

Resumen

La construcción de las democracias informadas en la sociedad digital de nuestros días pasa por una necesidad vital de alfabetización digital ciudadana. Dicha alfabetización requiere una pedagogía que dé cuenta del desarrollo de competencias comunicativas (digitales) paralelamente a la construcción del pensamiento crítico de nuestros estudiantes. El rol que en esta construcción tienen las estrategias de búsqueda, selección y análisis crítico de las fuentes de información en la era digital es fundamental no solo en la enseñanza secundaria: estos procesos deben incentivarse ya desde la formación del profesorado.

Tras un análisis de las dificultades que se detectaron en la gestión de los recursos y fuentes de información en la construcción del discurso expositivo de los profesores en formación (Grado de Educación Primaria, Universidad de Barcelona) y tomando como punto de partida la reflexión crítica sobre la gestión de las fuentes de información en

otros contextos no académicos, como el desarrollo de estrategias para la identificación de las *fake news*, propusimos una intervención didáctica. El objetivo de la secuencia era estimular el aprendizaje de estrategias en la búsqueda, selección y análisis crítico de fuentes de información y la reflexión sobre las mismas a lo largo del proceso de elaboración de un texto expositivo de carácter académico. En la comunicación se presentarán algunos de los resultados de la experiencia de pilotaje de la secuencia, centrados en el desarrollo de la alfabetización mediática a través del uso de las fuentes de información en los productos textuales finales de los estudiantes y sus reflexiones a lo largo de todo el proceso descrito.

Abstract

The construction of informed democracies in a digital society calls for an integral citizen digital alfabetization. It requires a pedagogy that can enhance the development of (digital) communicative competences in parallel to the construction of critical thinking from our students. Strategies for searching, selecting and critically analyzing the information resources play an important rol in the development of critical thinking in digital era. We consider that its implications are important not just in secondary language education processes, but also in teacher education.

We made a proposal on didactic intervention after a previous analysis of difficulties detected in the managment of information (re)sources in the construction of expositive discourse of pre-service teachers (Primary Education Degree, Univeristy of Barcelona). The goal of the intervention was stimulating attention on different strategies involving searching, selecting and critical analysising over different information sources during the writing process of an academic expositive text. We based firstly on the critical reflection about information resources management in non-academic contexts (*fake news*). We will present some of the results from the pilot experience, focusing on the use of the information resources in the initial and final textual products from the students, and their reflections along the whole process.

El món de les cooperatives

The world of cooperatives

MARTA MONTANER

Professora de l'Escola Cooperativa St. Gervasi de Mollet

I ELS ALUMNES: ALBA TEBAR, IRIS GUIERAS, JUDIT MÁRQUEZ, BIEL PUJADAS

Resum

L'Escola Sant Gervasi és una cooperativa des de l'any 1970, és per això, que per seguir la línia cooperativista, es va decidir crear una cooperativa d'alumnes.

El que explicarem avui serà:

- Qui som.
- Com funciona la cooperativa de l'escola Sant Gervasi.
- Com es va constituir el Consell Rector de cada curs.
- Les activitats que realitzem.
- La finalitat de les activitats.

Nosaltres som els representants de les 4 cooperatives d'alumnes de secundària. Cada cooperativa està formada per estudiants d'un curs en concret, fent així una cooperativa per curs (a secundària).

El funcionament de les nostres cooperatives és totalment democràtic, és a dir, que totes les decisions es prenen mitjançant una assemblea, on tots els socis participen per decidir el futur de la cooperativa.

El consell rector de cada cooperativa, va estar escollit mitjançant una de les assemblees.

A continuació, els diferents presidents de les diferents cooperatives, us explicarem amb més detall, com és portar una cooperativa i les activitats que es realitzen en elles.

Abstract

The Sant Gervasi School is a cooperative which was founded in 1970, and therefore, to follow the cooperativist line, it was decided to create a cooperative of students.

Today we are going to speak about:

- Who we are.
- How the cooperative of the Sant Gervasi School works.

- How the Governing Board of each course was elected
- The activities that we carry out.
- The purpose of the activities.

We are the representatives of the four cooperatives of secondary school students. Each cooperative is made up of students of each year, resulting in one cooperative per year (in high school).

Our cooperatives work democratically, that is to say, that all the decisions are taken by an Assembly, where all the participants involved decide the future of the cooperative.

The Governing Board of each cooperative, was chosen in one of the assemblies.

Now, we, as the presidents of the various cooperatives, are going to tell you in more detail what the task of heading the cooperatives and carrying out the activities is like.